

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

Evidenčné číslo: 101005/I/2018/36069387453225220

PREJAVY A DÔSLEDKY NEZAMESTNANOSTI NA
SLOVENSKE RODINY

Diplomová práca

2018

Bc. Lenka Gonová

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

PREJAVY A DÔSLEDKY NEZAMESTNANOSTI NA
SLOVENSKE RODINY

Diplomová práca

Študijný program: Sociálny rozvoj a sociálna politika
Študijný odbor: Národné hospodárstvo
Školiace pracovisko: Katedra sociálneho rozvoja a práce
Vedúci záverečnej práce: prof. Ing. Eva Rievajová, PhD.

Bratislava 2018

Bc. Lenka Gonová

Pod'akovanie

Moje pod'akovanie patrí predovšetkým vedúcej diplomovej práce prof. Ing. Eve Rievajovej, PhD. za jej užitočné rady, odbornú pomoc a čas, ktorý strávila pri príprave a spracovaní tejto diplomovej práce. Taktiež by som sa chcela pod'akovať všetkým, ktorí mi akýmkoľvek spôsobom pomohli a v neposlednom rade vďaka patrí aj mojej rodine, ktorá ma počas celého štúdia podporovala.

ABSTRAKT

GONOVÁ, Lenka, Bc.: *Prejavy a dôsledky nezamestnanosti na slovenské rodiny*. - Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra sociálneho rozvoja a práce. – Vedúci záverečnej práce: prof. Ing. Eva Rievajová, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2018, 63 s.

Cieľom diplomovej práce je preskúmať ekonomické a sociálne dopady nezamestnanosti na slovenské rodiny. Na základe poznatkov získaných zo Štatistického úradu Európskeho spoločenstva môžeme zhodnotiť, že nezamestnanosť je veľmi úzko prepojená s chudobou a preto sme sa v diplomovej práci rozhodli venovať aj tejto problematike. Záverečná práca sa člení do troch kapitol, ktoré obsahujú 21 tabuliek, 11 grafov a 1 obrázok. Prvá kapitola je zameraná na problém nezamestnanosti, charakterizuje jej príčiny, dôsledky a vplyv na rodinu. Ďalej táto kapitola skúma zmeny v reprodukčnom správaní obyvateľstva, ako aj podporu rodín štátnymi dávkami. Nasledujúca kapitola č. 2 charakterizuje cieľ práce a použité metódy, prostredníctvom ktorých sme dospeli k naplneniu cieľa. Pri získavaní údajov sme použili analýzu dát. V záverečnej časti sme sa zamerali na porovnanie jednotlivých typov domácností podľa ohrozenia rizikom chudoby a materiálnou depriváciou. V tejto kapitole je pozornosť venovaná aj riziku chudoby a materiálnej deprivácie ľudí podľa ich ekonomickej aktivity. Využitím analýzy dát sme zhodnotili situáciu chudoby a materiálnej deprivácie na Slovensku a zároveň sme mali možnosť porovnať riziko chudoby napr. domácnosti dôchodcu s rizikom chudoby päťčlennej domácnosti.

Kľúčové slová:

nezamestnanosť, chudoba, rodina, demografický vývoj, materiálna deprivácia

ABSTRACT

GONOVÁ, Lenka, Bc.: *Effects and consequences of unemployment on Slovak families*. - University of Economics in Bratislava. Faculty of National Economy; Department of Social Development and Labor. – Thesis Supervisor: prof. Ing. Eva Rievajová, PhD. - Bratislava: NHF EU, 2016, 63 p.

The main aim of this master's thesis is to investigate economics and social impacts of unemployment of Slovak family. On the basis of knowledge's gained from Statistical agency of European association, we can assess that unemployment is very close connected with poverty. This means that, this is the reason why we decided pay attention to this problem in this thesis. The final thesis is divided into three chapters and contains 21 tables, 11 graphs and 1 picture. The very first chapter is focused on problem of unemployment, characterizes reasons of it and consequences of it on family at all. The following point that is described in this chapter is about changes in reproductive behaviour of population; and also examines unemployment benefits of families. The following chapter characterizes the main aim, methodology that is used for achievement of the main aim of this thesis. There was used analyse of data's when we wanted to achieve the goal of this thesis. In the final part we focused on comparison of individual types of households. These households were compared from the point of view of risk of poverty and material deprivation. This chapter also explains risk of poverty and material deprivation of people according to their economic activity. Usage of this analyse of data's we evaluated the situation of poverty and material deprivation in Slovakia. Moreover, we had had opportunity to compare danger of poverty in household of pensioner or the risk of poverty in five-member family.

Key words:

unemployment, poverty, family, demographical development, material deprivation

O B S A H

Úvod	9
1 Súčasný stav riešenej problematiky	10
1.1 Vývoj nezamestnanosti, jej príčiny a dôsledky	10
1.1.1 Príčiny nezamestnanosti	13
1.1.2 Dôsledky nezamestnanosti.....	14
1.2 Vplyv nezamestnanosti na rodinu	15
1.2.1 Rozdielny vplyv nezamestnanosti matky a otca	16
1.2.2 Vplyv nezamestnanosti rodičov na subjektívnu pohodu detí	17
1.2.3 Funkcie rodiny	18
1.3 Príklad zo života nezamestnaného	19
1.4 Chudoba a meranie chudoby	20
1.5 Demografický vývoj a štruktúra slovenských rodín	23
1.6 Zmeny v reprodukčnom správaní.....	25
1.6.1 Sobášnosť	26
1.6.2 Rozvodovosť	27
1.6.3 Pôrodnosť a plodnosť	28
1.6.4 Úmrtnosť	29
1.7 Podpora rodín štátnymi dávkami	30
2 Cieľ práce a použité metódy	33
3 Výsledky práce	34
3.1 Miera rizika chudoby v EÚ, SR a ČR	34
3.2 Miera rizika chudoby podľa ekonomickej aktivity	38
3.3 Miera rizika chudoby podľa typu domácnosti	40
3.3.1 Príklad chudoby – jednočlenná domácnosť (dôchodkyňa).....	45
3.3.2 Príklad chudoby – päťčlenná domácnosť	46

3.4	Materiálna a sociálna deprivácia	47
3.4.1	Miera materiálnej deprivácie podľa ekonomickej aktivity	48
3.4.2	Miera materiálnej deprivácie podľa typu domácnosti	50
3.4.3	Miera materiálnej deprivácie podľa úrovne vzdelania	52
4	Diskusia.....	55
	Záver	58
	Zoznam použitej literatúry	60

Úvod

Problém nezamestnanosti je v posledných rokoch jednou z najviac diskutovaných tém rozvojových, ako aj rozvinutých krajín. V diplomovej práci sme sa zamerali na skúmanie problematiky nezamestnanosti a jej dopadov na slovenskú rodinu. Tento spoločenský problém sa týka nás všetkých, pretože každý z nás je súčasťou rodiny. Ak je jeden z rodičov nezamestnaný, domácnosť má k dispozícii menšie množstvo finančných prostriedkov, čo ovplyvňuje aj reprodukčnú stránku rodiny. Jedným z hlavných prejavov nezamestnanosti je chudoba a materiálna deprivácia, v ktorej sa človek ocitne z dôvodu, že je nezamestnaný a teda mu nie je vyplácaná ani mesačná mzda.

Diplomovú prácu sme venovali problematike nezamestnanosti a jej dopadom na slovenskú rodinu. Nezamestnanosť môže negatívne vplývať na ekonomickú situáciu rodiny, pretože v dôsledku straty zamestnania sa znižuje rozpočet domácnosti a taktiež dochádza aj k zhoršeniu životnej úrovne rodiny, ktorá si nemôže dovoliť mnohé aktivity tak, ako predtým. Ďalším dôsledkom nezamestnanosti je zhoršenie sociálnej situácie v rodine. Z dôvodu straty zamestnania človek stráca svoj sociálny status, pretože si nemôže dovoliť zúčastňovať sa rôznych spoločenských akcií.

V aplikačnej časti diplomovej práce sme sa zamerali na zhodnotenie vývoja chudoby a materiálnej deprivácie, ktorá je veľmi úzko prepojená s problémom nezamestnanosti. Údaje, ktoré sme získali z EUROSTATU nám pomôžu analyzovať vývoj situácie chudoby a materiálnej deprivácie v Slovenskej republike. Pre lepšie zhodnotenie situácie na Slovensku sme sa rozhodli dané údaje porovnať s hodnotami v Českej republike a v Európskej únii. Mierou rizika chudoby podľa typu domácnosti je na Slovensku najviac ohrozená domácnosť s dvoma rodičmi a troma nezaopatrenými deťmi a to 34,8 %. V Českej republike je daný typ domácnosti vystavený menšiemu riziku chudoby o necelých 14 %. Ďalšou oblasťou, ktorej sme sa venovali v aplikačnej časti diplomovej práce bolo skúmanie miery rizika materiálnej deprivácie podľa typu domácnosti. Na základe získaných údajov bola päťčlenná domácnosť (dvaja rodičia a tri nezaopatrené deti) najviac ohrozená materiálnou depriváciou.

Nezamestnanosť a s ňou veľmi úzko prepojená chudoba a materiálna deprivácia predstavujú spoločenské problémy, ktoré sa v posledných rokoch síce zmenšujú, ale napriek tomu tieto problémy v Slovenskej republike neustále pretrvávajú.

1 Súčasný stav riešenej problematiky

Pojem nezamestnanosť bol pred rokom 1989 známy iba z počutia, avšak po tomto roku sa začal v spoločnosti viac skloňovať a to najmä v spojení s problémom nezamestnanosti. Preto bola v našej Ústave zakotvená povinnosť pracovať, teda nikto nemohol byť bez práce. V súčasnosti už v Ústave Slovenskej republiky nie je zakotvená povinnosť pracovať, ale je v nej garantované právo na prácu.

Práca je pre každého človeka dôležitá, pretože prostredníctvom nej získava finančné prostriedky, ktoré potrebuje na existenciu. Podľa B. Buchtovej¹: *„Zamestnanie má v živote rodiny nezastupiteľné postavenie. Je dôležitou podmienkou jeho dôstojnej existencie, prináša mu nielen materiálny prospech, ale súčasne mu dáva pocit seberealizácie a spoločenskej užitočnosti.“*

Nezamestnanosť je sociálno-ekonomický jav, ktorý sa snaží riešiť každá ekonomika, či už ide o rozvinutú alebo rozvojovú krajinu. Nezamestnanosť na trhu práce vzniká v dôsledku nerovnosti ponuky a dopytu po práci. Podľa E. Rievajovej² je trh práce miestom, kde dochádza k vzájomnej interakcii medzi zamestnávateľmi a zamestnancami, resp. medzi dopytom zamestnávateľov po práci a ponukou práce zamestnancov.

V diplomovej práci sa budeme bližšie venovať prejavom a dôsledkom nezamestnanosti slovenských rodín. Rodina predstavuje základný kameň spoločnosti. V rodine sa uskutočňujú procesy, ktoré umožňujú zachovanie rodu a teda aj potomstva. V minulosti prevládala tradičná rodina, ktorú tvoril otec, matka a deti, ale v súčasnosti je takýchto tradičných rodín veľmi málo. Vznikajú nové trendy v skladbe rodín, napríklad: osamelá matka s deťmi, dve matky s dieťaťom, dvaja dospelí bez detí a mnoho ďalších. Taktiež v tejto diplomovej práci poukážeme na ekonomické a sociálne dopady nezamestnanosti, na odlišný dopad nezamestnanosti otca a matky na rodinu a jej fungovanie. Ďalej sa budeme venovať vývoju v štruktúre rodín na Slovensku.

1.1 Vývoj nezamestnanosti, jej príčiny a dôsledky

V úvode tejto kapitoly si priblížime vývoj nezamestnanosti na Slovensku. Prvý krát sa nezamestnanosť na Slovensku objavila v roku 1990 a jej sprievodný javom bola transformácia slovenskej ekonomiky. Po tomto roku mala nezamestnanosť narastajúci

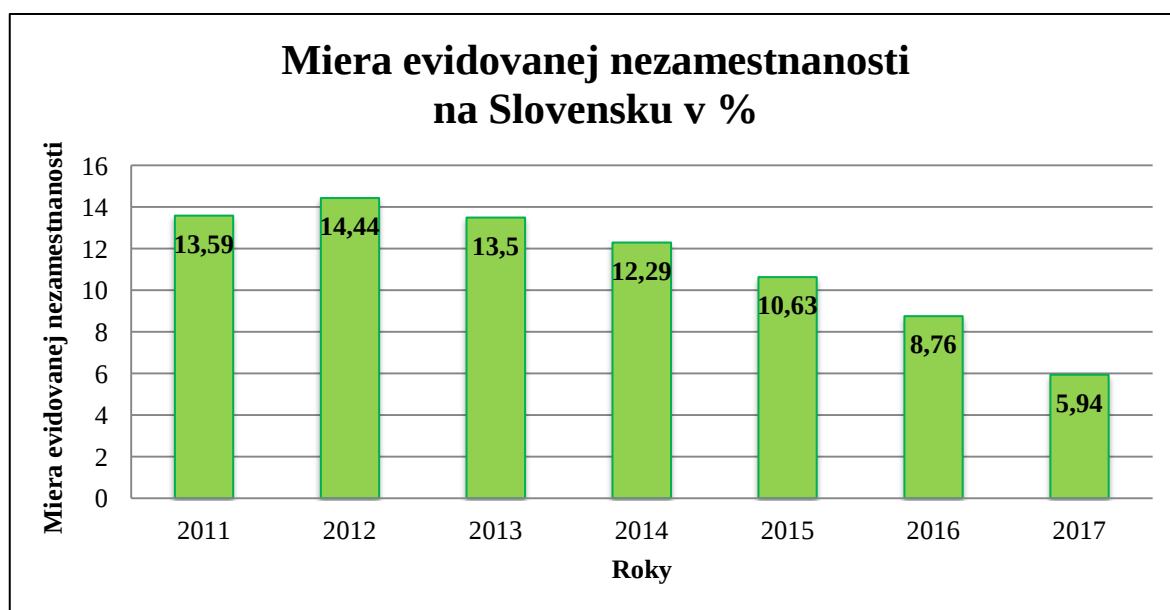
¹ BUCHTOVÁ, B. 2002. *Nezaměstnanost psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: 2002. s. 240.

² RIEVAJOVÁ, E. 2009. *Trh práce a politika zaměstnanosti*. Bratislava: EKONÓM, 2009. s. 7. ISBN 978-80-225-2878-8.

charakter s miernymi odchýlkami až do roku 2004, kedy nezamestnanosť začala klesať, čo bolo spôsobené vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie. Avšak v roku 2008 bol zaznamenaný opätovný nárast nezamestnanosti, čo bolo spôsobené hospodárskou a finančnou krízou, ktorá postupne zasiahla aj Slovensko.³

Nasledujúci graf č. 1 zobrazuje mieru evidovanej nezamestnanosti na Slovensku v percentách za posledných 7 rokov. Z grafu vidíme, že v roku 2012 mala miera evidovanej nezamestnanosti najvyššiu hodnotu a to až 14,44 %. Od tohto roku začala nezamestnanosť na Slovensku postupne klesať. V rokoch 2012 – 2013 a 2013 – 2014 išlo o medziročný pokles nezamestnanosti približne o 1 percentuálny bod. V minulom roku dosiahla miera nezamestnanosti najnižšiu hodnotu za posledných 7 rokov, a to 5,94 %, čo predstavovalo oproti roku 2016 pokles o necelé 3 percentuálne body.

Graf č. 1: Miera evidovanej nezamestnanosti na Slovensku v % (január 2018)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR

Miera evidovanej nezamestnanosti dosiahla v roku 2018 najnižšie hodnoty za posledných 7 skúmaných rokov, ku koncu januára tohto roku predstavovala miera nezamestnanosti hodnotu 5,88 %, čo predstavuje oproti decembru roku 2017 pokles o 0,06 percentuálneho bodu. Daná skutočnosť je dôsledkom zvýšeného počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva, z ktorého sa miera evidovanej nezamestnanosti počíta. V skutočnosti však nedošlo k zníženiu absolútneho počtu evidovaných nezamestnaných,

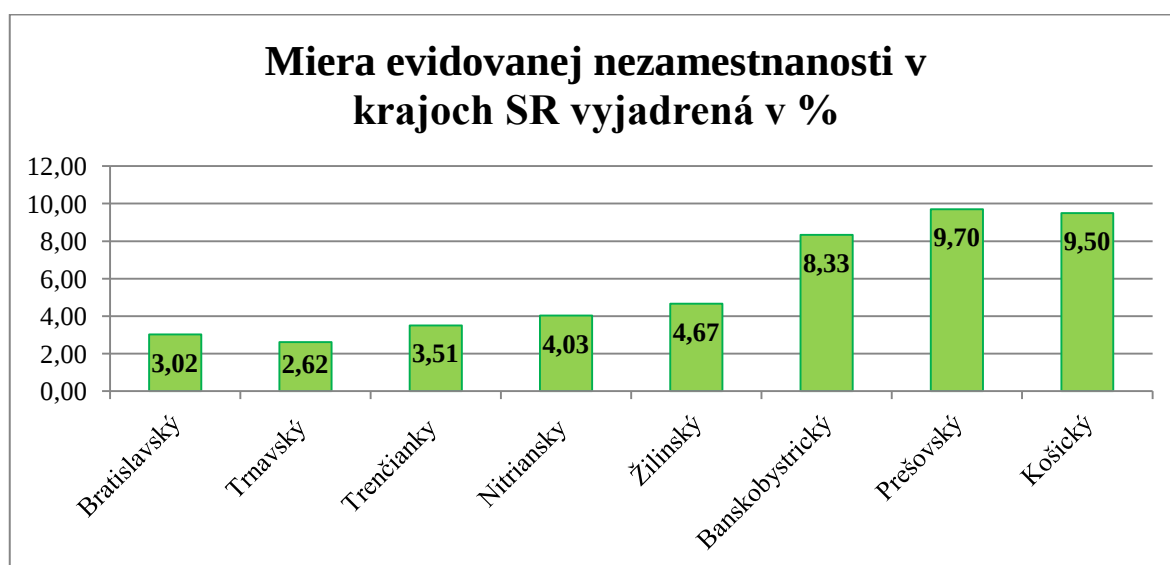
³ TICHÁ, A. 2011. *Dôsledky nezamestnanosti na Slovenskú rodinu*. 1. vyd. Banská Bystrica: Bratia Sabovci, 2011. s. 74 - 75. ISBN 987-80-557-0201-8.

miera evidovanej nezamestnanosti klesla z dôvodu zvýšenia počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva.⁴

V posledných rokoch je jednou z diskutovaných otázok aj otázka dlhodobej nezamestnanosti, pričom veľkú časť dlhodobo nezamestnaných tvoria Rómovia, ktorí stratili pracovné návyky a nie sú schopní sa znova zamestnať. Ich príprava pre trh práce si vyžaduje vysokú finančnú a časovú náročnosť, čo však nie je zárukou zamestnania. Je potreba zvážiť otázku, ako by sa k prijatiu Róma do zamestnania postavili zamestnávateľa.

Miera evidovanej nezamestnanosti je v jednotlivých krajoch Slovenskej republiky odlišná. Na nasledujúcom grafe č. 2 vidíme, že miera evidovanej nezamestnanosti bola v januári tohto roku najnižšia v Trnavskom kraji, kde dosahovala hodnotu 2,62 %. Druhým krajom s najnižšou mierou nezamestnanosti bol Bratislavský kraj. Nízka miera evidovanej nezamestnanosti v krajoch západného Slovenska je dôsledkom dobre vybudovanej infraštruktúry, existencie priemyselných parkov a firiem, čo následne vplýva aj na širšie možnosti zamestnania. Naopak najvyššie hodnoty miery evidovanej nezamestnanosti v januári tohto roku boli zaznamenané v krajoch východného Slovenska, konkrétne v Prešovskom kraji, kde sa miera evidovanej nezamestnanosti nachádzala na najvyššej úrovni a to 9,7 %, nasledoval Košický kraj s hodnotou 9,5 % a tretím krajom s vysokým percentom ľudí bez zamestnania bol Banskobystrický kraj.

Graf č. 2: Miera evidovanej nezamestnanosti v krajoch SR vyjadrená v % (január 2018)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR

⁴ TREND.SK. 2018. *Nezamestnanosť na Slovensku klesla na nové minimum*. [online]. Bratislava: 2018. [cit. 2018-04-10]. Dostupné na internete: <<https://www.etrend.sk/ekonomika/nezamestnanost-na-slovensku-klesla-pod-5-9-percenta.html>>.

1.1.1 Príčiny nezamestnanosti

Príčin nezamestnanosti je viacero, avšak za hlavnú príčinu nezamestnanosti považujeme nesúlad medzi množstvom voľných pracovných miest na trhu práce a množstvom pracovnej sily, ktorá je k dispozícii. V dôsledku tohto nesúladu existujú aj v prosperujúcich ekonomikách ľudia, ktorí sú bez práce. K ďalším dôvodom nezamestnanosti môžeme zaradiť napríklad nižší dopyt po tovaroch a službách, zmenu ekonomického systému v krajine, čo má za následok aj zmenu v počte zamestnancov. Nezamestnanosť taktiež ovplyvňuje aj politika vlády, ktorá môže nezamestnanosť ovplyvniť pozitívne, ale aj negatívne. Ako príklad možno uviesť nedostatočnú podporu malého a stredného podnikania, administratívnu náročnosť, problémy v oblasti vymožitelnosti práva. K ďalším faktorom, ktoré negatívne vplyvujú na nezamestnanosť môžeme zaradiť napríklad vysoké daňovo-odvodové zaťaženie, neochotu pracovníkov cestovať za prácou, či nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily, pretože väčšina kvalifikovaných pracovníkov odchádza do zahraničia z dôvodu, že na Slovensku nie sú dostatočne finančne ohodnotení.

V neposlednom rade nezamestnanosť negatívne ovplyvňuje aj zavádzanie nových technológií, ktoré nahrádzajú ľudskú prácu. V minulosti sa väčšina činností vykonávala ručne, či išlo o prácu na poliach alebo o budovanie domov. Ľudia nemali núdzu o prácu, vzájomne si pomáhali, napríklad pri budovaní nového domu sa kopali základy ručne, nie prostredníctvom techniky. Taktiež polia boli obrábané prostredníctvom práce s koňmi, pri ktorej bol potrebný aj človek, no v dnešnej dobe máme už samostatné traktory, ktoré nepotrebujú ľudí. V súčasnosti vďaka technológiám síce uľahčujú život, no „vďaka“ nim prišlo mnoho ľudí o zamestnanie. Môžeme povedať, že vďaka technike v posledných rokoch nahrádzajú viac a viac pracovných činností. O pár desaťročí bude práca ľudí potrebná v ešte menšej miere, pretože ju nahradia nové technologické zariadenia.

Ak sa hodnota prirodzenej miery nezamestnanosti nenachádza na nule, tak túto skutočnosť môžeme vysvetliť odlišnosťami reálneho trhu práce od ideálneho trhu práce:

- zákony o minimálnej mzde;
- existencia odborov;
- hľadanie pracovného miesta;
- efektívna mzda.⁵

⁵ MARTINCOVÁ, M. 2005. *Nezamestnanosť ako makroekonomický problém*. Bratislava: Iura Edition. 2005. s. 134. ISBN 80-8078-038-2.

1.1.2 Dôsledky nezamestnanosti

V tejto kapitole sa budeme zaoberať dôsledkami nezamestnanosti na rodinu. Tieto dôsledky môžeme vo všeobecnosti rozdeliť na nasledujúce kategórie:

- **Ekonomické dôsledky** – vplyvom straty zamestnania dochádza aj k strate príjmu. Ak človek nemá príjem, zhoršuje sa jeho životná úroveň. Napríklad ak mala daná osoba, ktorá prišla o zamestnanie, auto na splátky (výška mesačnej splátky 450 €), tak teraz si nemôže dovoliť splácať toto auto a musí ho predať. Teda dochádza k zníženiu životnej úrovne, pretože človek už nechodí na nákupy na aute, ale využíva mestskú hromadnú dopravu.
- **Psychické dôsledky** – na každého jednotlivca vplýva strata zamestnania inak. U niektorých sa prejavuje menším stresom, u niektorých až depresiami. Človek sa v takejto situácii cíti menejcenný, dochádza k poklesu sebavedomia. V mnohých prípadoch sa ľudia snažia „uniknúť“ z tejto nepriaznivej situácie a tak siahajú po alkohole, liekoch a drogách. V posledných rokoch veľká časť nezamestnaných ľudí prepadá gemblerstvu, čo ešte viac zhoršuje finančnú situáciu v rodine. Liečenie takejto závislosti je pre spoločnosť náročné a rizikové, pretože nesie so sebou aj riziko samovraždného konania.
- **Sociálne dôsledky** – človek stráca svoj sociálny status. Napríklad ak sa človek doteraz zúčastňoval rôznych spoločenských akcií, po strate zamestnania sa musí týchto aktivít vzdať, pretože nemá na to peniaze. Vplyvom nedostatku peňazí v rodine dochádza aj k naštreniu rodinných vzťahov. V rodine dochádza k narušeniu denných rodinných zvyklostí a taktiež nastávajú zmeny v rozdelení domáчих prác.⁶ V rodine prevláda negatívna atmosféra s častými hádkami kvôli nedostatku finančných prostriedkov, čo môže viesť až k rozpadu rodiny, teda k rozvodu. V tomto období človek vykonáva skôr pasívne aktivity ako napríklad sledovanie televízie, čo môže viesť k zhoršeniu fyzického a psychického zdravia.
- **Zdravotné dôsledky** – v dôsledku straty zamestnania dochádza k zhoršeniu zdravotného stavu človeka. Jednou z príčin je aj psychika, z ktorej vznikajú rôzne choroby, ako napríklad depresia. Ďalšou príčinou zhoršenia zdravotného stavu človeka je nákup menej kvalitných potravín. Človek si nemôže dovoliť nakupovať potraviny v BIO obchode alebo mäso na farme, pretože na to nemá

⁶ MAREŠ, P. 2004. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: 2004. s. 67.

dostatok peňazí. Ako sme už spomínali strata zamestnania negatívne ovplyvňuje aj psychické zdravie človeka, daná osoba začína obmedzovať spoločenské kontakty, vyhýba sa ľuďom, nedokáže sa rozhodnúť o určitých veciach, pretože nemá dostatok finančných prostriedkov na zmenu. Takýto ľudia sa cítia ponížení, z dôvodu, že zlyhali v pôvodnom zamestnaní. Sú nútení hľadať si nové zamestnanie, avšak v mnohých prípadoch sa stretávajú s odmietnutím a byrokratmi.

1.2 Vplyv nezamestnanosti na rodinu

Podľa J. Průchu predstavuje rodina najstaršiu spoločenskú inštitúciu, ktorá formuje interpersonálne vzťahy, postoje a základy životného štýlu a taktiež vytvára emocionálnu klímu. Rodina plní viacero funkcií: ekonomickú, socializačnú, sexuálno-regulačnú, reprodukčnú a mnoho ďalších.⁷

V Slovenskej republike je pojem rodina vymedzený aj v Zákone o rodine, v článku I a II, § 3, ktorí hovorí: „rodina založená manželstvom je základným článkom našej spoločnosti, ktorá všestranne chráni rodinné vzťahy.“⁸ Ďalej tento zákon hovorí aj o manželstve, ako o citovom, rovnocennom vzťahu medzi ženou a mužom. Obaja manželia sú povinní starať sa o uspokojenie potrieb rodiny, o deti a o spoločnú domácnosť podľa svojich schopností.

Strach zo straty zamestnania a potom nasledujúca strata zamestnania spôsobujú človeku psychické, sociálne, ekonomické a zdravotné ťažkosti. Situácia, keď sa človek ocitne v pozícii nezamestnaného je veľmi komplikovaná a ťažká, pretože človek už nemôže žiť takým životným štýlom, ako doteraz. Ak človek stratí zamestnanie, stratí aj príjem a preto musí žiť skromnejší život, nemôže sa zúčastňovať spoločenských akcií, ako doteraz, nemôže si dovoliť kúpiť drahé BIO produkty a podobne.

Stratu zamestnania prežíva každý človek inak, pre niekoho je táto situácia veľmi stresujúca, pre niekoho menej, no niektorí ľudia prirovnávajú stratu zamestnania k strate blízkej osoby. V tomto prípade sa človek úplne opustí, nekomunikuje s nikým, neprijíma stravu a cíti sa zbytočný. V extrémnych prípadoch človek rieši stratu zamestnania samovraždou.

⁷ PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J. 2009. *Pedagogický slovník*. Praha: 2009. s. 395. ISBN 978-80-7367-647-6.

⁸ Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Čl. I. a II.

Pri strate zamestnania prechádza človek štyrmi psychickými vývojovými fázami, od pesimizmu k optimizmu, od pasivity k aktivite. Sú to nasledujúce fázy⁹:

1. Prvou fázou je šok, kedy človek nemôže uveriť tomu, že je to skutočne tak. Nasledujúce pocity, ktoré človek pociťuje, nemusia byť len negatívne, človek môže pociťovať určitú slobodu a voľnosť a to najmä vtedy, ak ho daná práca nenapĺňala.
2. Druhou fázou je hľadanie nového zamestnania. Človek je spočiatku optimistický, pretože verí, že si v krátkej dobe nájde nové zamestnanie, ak je však čas hľadania zamestnania príliš dlhý, človek upadne do pesimizmu, má obavy, že si nenájde zamestnanie.
3. Treťou fázou je tzv. medzník. V tejto fáze človek stráca nádej, že by si mohol nájsť zamestnanie. Dostáva sa do stresovej situácie, cíti napätie, úzkosť, všetko vidí negatívne.
4. Štvrtou fázou je adaptácia. Ide o situáciu, kedy si človek po dlhší čas nemôže nájsť prácu a teda mu nezostáva nič iné, iba si zvyknúť na nový životný štýl. V tejto fáze človek stráca nádej, prestáva byť aktívny, pretože si myslí, že to aj tak nemá zmysel, neverí, že by si mohol nájsť nejaké zamestnanie. Pre túto fázu je typická rezignácia.

Strata príjmu zo zamestnania nemá vplyv iba na nezamestnaného, ale na všetkých členov domácnosti, ktorí boli doteraz na jeho príjme závislí, rodina sa dostáva do stavu chudoby. Nezamestnanosť v rodine vplýva aj na deti, ktoré sa stávajú menej sebavedomými, sú citlivejšie a mnohokrát sa uzatvárajú do seba, sú osamelejšie. Niektorí jedinci riešia ťažkú situáciu v rodine zadlžovaním, iní ju riešia gemblerstvom, alkoholom alebo drogami.

1.2.1 Rozdielny vplyv nezamestnanosti matky a otca

Nezamestnanosť prežívajú muži a ženy odlišne, pričom muži prežívajú stratu zamestnania negatívnejšie ako ženy. Prečo? Odpoveď je jednoduchá, pretože vo väčšine rodín sú práve muži živiteľmi rodín a z tohto dôvodu prežívajú muži stratu zamestnania horšie - cítia sa neschopní, nepotrební, menejcenní. Dôležitým faktom je aj to, že nezamestnanosť žien je spoločensky viac tolerovaná, ako nezamestnanosť mužov. Ženám

⁹ VÁGNEROVÁ, M. 2002. *Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: 2002. s. 399.

táto skutočnosť umožňuje lepšie sa vyrovnat' so stratou zamestnania. L. Waters a K. Moore¹⁰ uvádzajú tri príčiny odlišného prežívania straty zamestnania a tými sú:

1. Počas nezamestnanosti sú ženy menej finančne deprimované ako muži, pretože, ako sme už spomínali vyššie, muži sú živiteľmi rodiny a pri strate zamestnania často prežívajú pocit zlyhania a neschopnosti postarať sa o rodinu, či už po finančnej alebo materiálnej stránke.
2. Ženy, ktoré nie sú zamestnané si dokážu aktívnejšie hľadať a vykonávať rôzne alternatívne činnosti, ako napríklad: žena v domácnosti, rola matky a podobne. Tieto činnosti im napomáhajú v tom, že ženy sa necítia nepotrebné, aj keď prišli o zamestnanie, zostávajú aj naďalej aktívne a neupadajú do depresie, že by si nedokázali nájsť nové pracovné miesto.
3. Ďalšou príčinou odlišného prežívania straty zamestnania je sociálna opora zo strany svojho okolia, či už ide o oporu zo strany rodiny, priateľov alebo blízkych. Rozdielnosť je v tom, že ženy takúto oporu využívajú častejšie ako muži, pretože muži sa hrajú na „silných“ a myslia si, že ak by takúto oporu prijali, boli by z nich „slabosi“.

1.2.2 Vplyv nezamestnanosti rodičov na subjektívnu pohodu detí

Zo štúdie¹¹ vyplýva, že dlhodobá nezamestnanosť otca negatívne vplýva na subjektívnu pohodu detí, no naopak, ak je dlhodobo nezamestnaná matka, tak táto skutočnosť pozitívne ovplyvňuje subjektívnu pohodu detí. Dlhodobá nezamestnanosť rodičov ovplyvňuje taktiež aj zdravie detí. V prípade otca ide o negatívny vplyv na zdravie detí, no v prípade matky môžeme hovoriť o pozitívnom vplyve na zdravie detí. Matkina dlhodobá nezamestnanosť vplýva pozitívne na zdravie detí z dôvodu, že matka má dostatok času venovať sa starostlivosti o deti a domácnosť, má viac času variť, teda deti sa nemusia stravovať v školských jedálňach a tak predchádza napríklad črevným virózam. Môžeme zhodnotiť, že nezamestnanosť matky je v konečnom dôsledku pre deti prospešná.

Uvedená štúdia poukazuje aj na zaujímavé zistenie, že krátkodobá strata zamestnania, či už otca alebo matky neovplyvňuje subjektívnu pohodu detí. Deti vnímajú stratu zamestnania rodičov ako pozitívum, pretože im začali venovať viac času, chodia

¹⁰ WATERS, L. E. - MOORE, K. A. 2002. Predicting self-esteem during unemployment: the effect of gender financial deprivation, alternate roles and social support. In: *Journal of Employment Counseling* 39. 2002. s. 171 - 189.

¹¹ ŠLÉŠKOVÁ, M. - NAGYOVÁ, I. 2004. *K otázke rozdielného vplyvu nezamestnanosti matky a otca na subjektívnu pohodu adolescentov*. Košice: 2004. s. 1 - 5.

s nimi na výlety, na školské podujatia, hrajú sa spoločenské hry, pomáhajú im s úlohami. Na všetky tieto aktivity rodičia pri práci nemali čas a tak deti vnímajú nezamestnanosť rodičov pozitívne, zdá sa im, že rodina sa zblížila a je súdržnejšia.

Dôležité je spomenúť aj vplyv menšieho množstva finančných prostriedkov rodičov na deti. Ako vnímajú túto skutočnosť? Pociťujú nedostatok materiálneho zabezpečenia? Môžeme konštatovať, že finančné ťažkosti negatívne ovplyvňovali subjektívnu pohodu detí. Deti negatívne nevnímali iba nedostatok finančných prostriedkov a materiálneho zabezpečenia, ale aj mnohé iné situácie, ako konflikty rodičov kvôli nedostatku peňazí, viac napätia v rodine, oslabenie rodičovskej opory, zmena postavenia rodiča, či už v rodine alebo v spoločnosti.

1.2.3 Funkcie rodiny

V súčasnej dobe je potrebné riešiť otázku, či má mať rodinná politika normatívny charakter, teda uprednostňovať určité typy rodín alebo má byť zameraná na všetky typy rodinného spolužitia? Ak by mala rodinná politika normatívny charakter, zvýhodňovala by tie formy rodín, ktoré z hľadiska plnenia funkcií rodiny nie sú pre spoločnosť najvhodnejšie, pričom by „zanedbávala“ rodiny plne funkčné. Avšak vo väčšine štátov je rodinná politika zameraná práve na rodiny, ktoré si neplnia svoje funkcie, štát sa im snaží pomôcť rôznymi finančnými príspevkami, pričom rodiny plne funkčné zostávajú v úzadí pozornosti štátu.

Na základe historického hľadiska¹² môžeme vymedziť sedem základných funkcií rodiny, pričom postupom času bola rodina oslobodená od prvej a druhej funkcie.

1. náboženská funkcia – odklon od kultu domácich Bohov a kultu predkov;
2. právna funkcia – právo krvnej pomsty, právo zvrchovanej autority otca nad deťmi a manželkou;
3. ochranná funkcia – dnes táto funkcia zahŕňa ochranu detí v zmysle bezpečnosti (napr. ochrana pred úrazmi, ochrana zdravia) až po ochranu pred negatívnymi javmi sociálne patologického charakteru;
4. ekonomická funkcia – rodina je významnou spotrebnou a spoločne hospodáriacou jednotkou spoločnosti;

¹² MITTERAUER, M. – SIEDER, R. 1982. *The European Family, Patriarchy to Partnership from the Middle Ages to the Present*. Chicago: The University of Chicago Press. s. 72 - 84.

5. socializačná funkcia – socializácia dieťaťa v rodine je kľúčovou funkciou, ide o odovzdávanie hodnôt a noriem výchovy;
6. reprodukčná funkcia – v minulosti predstavovala najdôležitejšiu funkciu rodiny. Avšak v posledných desaťročiach dochádza k poklesu jej významnosti. Pri porovnaní reprodukčnej funkcie rodiny v súčasnosti a minulosti dochádza k značným odlišnostiam ako sú: nárast počtu detí narodených mimo manželstva, nárast počtu plánovaných bezdetných manželstiev a taktiež dochádza k poklesu počtu detí v rodine;¹³
7. kultúrna funkcia – súvisí s rozvojom voľného času a voľnočasových aktivít.

1.3 Príklad zo života nezamestnaného

Po rozhovore s príbuznou osobou si v nasledujúcich riadkoch priblížime reálnu situáciu nezamestnanosti v rodine. Ide o päťčlennú rodinu - matka, otec a tri deti. Obaja rodičia sú vysokoškolsky vyštudovaní, matka pracuje ako učiteľka a otec je živnostník. Začiatky svojho spoločného života opisujú takto: *„začínali sme v podnájme, pretože sme nemali dostatok peňazí na kúpu domu a pôžičku v banke nám nechceli dať. V tom čase nám veľmi pomohli rodičia, ktorí predali pozemok a kúpili nám zaň rodinný dvojizbový dom, ktorý bolo treba prerobiť. Naším cieľom bolo našetriť peniaze, aby sme tento dom mohli zrekonštruovať a dostaviť minimálne jednu izbu, keďže sme plánovali 3 deti. Avšak po dvadsiatich rokoch zostalo iba pri plánoch. Po treťom dieťati sme žili iba z materskej a z podpory úradu práce, pretože manžel zostal bez zamestnania. A tak sme začali okamžite šetriť, zrušili sme satelitné programy, obmedzili sme nákup oblečenia a potravín, deti sa museli naučiť, že šunku budeme mať len raz za čas a na dovolenky sme mohli zabudnúť. Postupne som sa naučila nakupovať potraviny v akcii. Manžel neskôr začal podnikáť ako živnostník, opravuje počítače. No všetko, čo zarobí investuje, pretože začal úplne na nule a tak žijeme iba z mojej materskej. Veľakrát som sa zamyslela nad tým, ako je možné, že to takto v našom štáte funguje? Kde sa strácajú všetky peniaze, ktoré dávame štátu? Prečo sa máme horšie ako ľudia v Rakúsku? Naša rodina prežíva iba vďaka podpore od rodičov, či už ide o finančnú alebo materiálnu stránku. Viete, že keď sa tak zamyslím, tak si ani nepamätám, kedy naposledy som si kúpila nové šaty. Oblečenie nakupujem v čínskych obchodoch, pretože je lacnejšie. Naš mesačný príjem (650 €) nestačí*

¹³ KUCHAROVÁ, V. – NEŠPOROVÁ, O. 2017. Fórum sociálnej politiky. In: *Česká rodinná politika – podpora rodín s nezaopatrenými deťmi a autonómie rodiny*. Holešovice: Výzkumný ústav práce a sociálnych věcí, 2017, roč. 11, č. 2, s. 4 - 5. ISSN 1802-5854.

na bežný život pre päťčlennú rodinu. Táto suma nám po zaplatení nákladov na bývanie, stravu, po uhradení základných poplatkov a výdavkov na školu pre deti postačí na dva týždne, potom si musím požičovať. Nedostatok peňazí nás ako rodinu izoluje od spoločnosti. Keďže bývame tak, ako bývame, spolužiaci našich detí k nám nechodia a ani priateľov k nám nepozývame, pretože náš dom je jednoducho ako nocľaháreň. Nemáme peniaze na výmenu okien, či na rekonštrukciu kúpeľne, či. Veľa ľudí si myslí, že ak budú vysokoškolsky vzdelaní, tak sa ich chudoba netýka, avšak človek nikdy nevie, v akej situácii sa ocitne.“

1.4 Chudoba a meranie chudoby

Podľa Organizácie spojených národov (OSN) je: „*chudobný ten človek, ktorý trpí hladom a podvýživou, nemá prístup k pitnej vode, hygienickým zariadeniam ani k zdravotnej starostlivosti, má obmedzený alebo nijaký prístup k vzdelaniu a informáciám.*“¹⁴ OSN ďalej hovorí, že chudobný je ten človek, ktorý býva v neprimeraných podmienkach, v nezdravom prostredí a že v rámci tejto skupiny narastá úmrtnosť. Chudoba teda nezávisí iba od disponibilného príjmu, ale aj od iných atribútov, ako napríklad prístupu k sociálnym službám.

Nezamestnanosť je veľmi úzko prepojená s chudobou, pretože ak je človek nezamestnaný, tak v mnohých prípadoch nemá dostatok finančných prostriedkov ani na uspokojenie základných životných potrieb, ku ktorým patrí potreba bývania, odievania sa a potreba jesť. Preto je jedným z hlavných cieľov EÚ aj cieľ znižovania chudoby vo svete. EÚ charakterizuje chudobu takto: ľudia žijú v chudobe vtedy, ak ich príjem a ostatné zdroje nie sú dostatočné na dosiahnutie životnej úrovne akceptovanej spoločnosťou. Takýto ľudia sú znevýhodnení z dôvodu ich nízkeho príjmu, ktorý im neumožňuje zlepšiť si podmienky bývania, prístup k športu, k lepšej zdravotnej starostlivosti a taktiež sú vylúčení z aktivít, ktoré sú bežné pre ostatných ľudí.¹⁵

Meranie chudoby sa uskutočňuje prostredníctvom štatistického zisťovania EU SILC (European Union Statistics on Income and Living Conditions) o príjmoch a životných podmienkach. Podľa tohto zisťovania sú najohrozenejšou skupinou ľudí na

¹⁴ BOŽIKOVÁ, P. 2010. *Analýza vybraných indikátorov chudoby v Európskej únii a na Slovensku*. [online]. Bratislava: 2010. [cit. 2018-02-22]. Dostupné na internete: <http://www.humannageografia.sk/projekt1/download/bozikova_BP.pdf>.

¹⁵ PAUHOFOVÁ, I. et al. 2011. *Sociálny kapitál, ľudský kapitál a chudoba v regiónoch Slovenska*. Košice: Ekonomická fakulta TU Košice, 2011. s. 37 - 68. ISBN 978-80-553-0573-8.

Slovensku deti vo veku od 6 do 11 rokov (23 %), druhou najohrozenejšou skupinou sú deti vo veku od 12 do 17 rokov (20,5 %) a naopak najmenej ohrozenou skupinou sú ľudia vo veku nad 65 rokov. Výsledky štatistického zisťovania EU SILC¹⁶ ukazujú, že na Slovensku bola v roku 2016 hranica chudoby jednočlennej domácnosti na úrovni 4 171 € ročne, čo predstavovalo 348 € na mesiac. Na Slovensku je chudobou ohrozených až 12,7 % obyvateľstva, čo predstavuje 670 000 osôb, pričom najohrozenejším typom domácností sú domácnosti s tromi a viac deťmi. Keď sa pozrieme na kraje Slovenskej republiky a chudobu v nich, tak najhoršie sú na tom Prešovský a Banskobystrický kraj, naopak najmenšie riziko chudoby je na západnom Slovensku, konkrétne v Bratislavskom, Trenčianskom a Trnavskom kraji. Riziku chudoby je vystavená najmä skupina obyvateľov, ktorí sú nezamestnaní, táto hodnota predstavuje až 48 %.

V tabuľke č. 1 môžeme vidieť mieru rizika chudoby podľa typu domácností v percentách za roky 2011 - 2016. Z tabuľky môžeme vidieť, že vo väčšine typov domácností má chudoba narastajúcu tendenciu. Najviac ohrozeným typom domácností, sú domácnosti s dvoma dospelými a tromi a viac závislými deťmi, čo predstavuje až 34,8 % v roku 2016, oproti roku 2011 ide o nárast tejto hodnoty o viac ako 2 percentuálne body. Naopak najmenej ohrozenou skupinou sú dvaja dospelí bez detí, pričom jedna osoba má nad 65 rokov, miera rizika chudoby takéhoto typu domácnosti je iba 2,5 %.

Tabuľka č. 1: Miera rizika chudoby podľa typu domácností v % (január 2018)

Ukazovateľ	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Domácnosti bez detí	7,9	9,0	7,5	8,6	7,9	7,2
Domácnosti s deťmi	16,8	16,5	16,3	16	15,7	17,2
1 členná domácnosť do 65 rokov	25,1	24,1	21,3	20,4	21,2	22,7
1 členná domácnosť nad 65 rokov	12,4	14,7	10,0	11,1	9,4	9,0
2 dospelí bez detí (do 65 rokov)	7,4	9,1	8,8	9,9	9,0	8,1
2 dospelí bez detí (jeden nad 65 rokov)	3,2	4,6	3,8	4,9	4,5	2,5
Iné domácnosti bez detí	5,1	6,0	4,9	6,4	5,8	5,3
Neúplné rodiny (min. 1 dieťa)	26,4	27,5	30,1	30,6	29,9	33,6
2 dospelí + 1 závislé dieťa	13,2	12,4	10,0	13,2	9,2	10,5
2 dospelí + 2 závislé deti	13,1	14,3	13,2	11,4	14,7	14,8
2 dospelí + 3 a viac závislých detí	32,6	35,1	29,9	28,4	32,9	34,8
Iné domácnosti so závislými deťmi	15,5	13,3	14,9	14,9	13,9	15,7

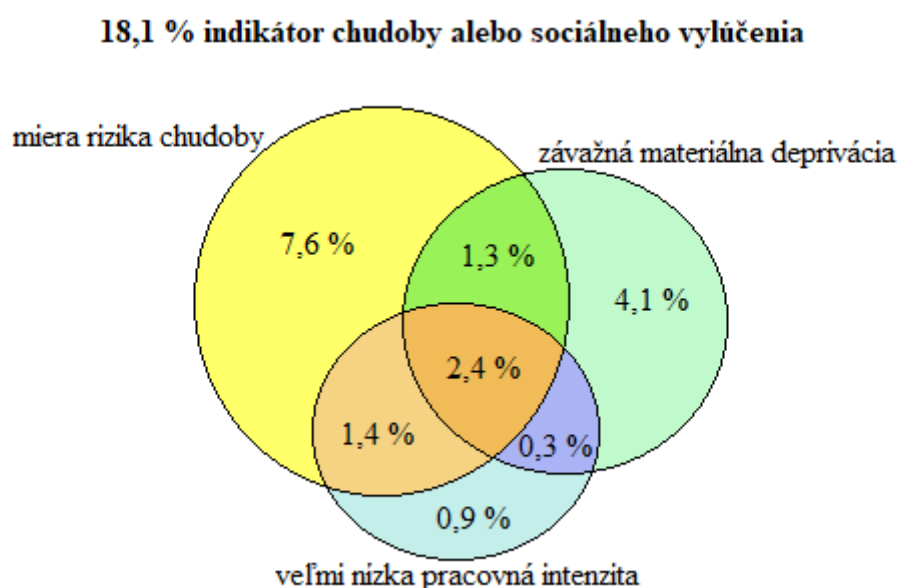
Zdroj: vlastné spracovanie podľa: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR

¹⁶ VLAČUHA, R. – KOVÁČOVÁ, Y. 2017. *EU SILC 2016 Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia*. Bratislava: 2017. s. 9 - 10. ISBN 978-80-8121-557-5.

Graf č. 3 znázorňuje podiel ľudí v riziku chudoby alebo sociálneho vylúčenia v roku 2016. Ako bolo uvedené vyššie, indikátor chudoby bol v roku 2016 na úrovni 18,1 %, pričom najväčší percentuálny podiel tvoril indikátor: miera rizika chudoby a to 7,6 %, hneď za ňou nasledoval indikátor: závažná materiálna deprivácia, ktorý predstavoval 4,1 % a najmenší percentuálny podiel tvoril indikátor: veľmi nízka pracovná intenzita a to 0,9 %.

Miera rizika chudoby predstavuje podiel ľudí, ktorí žijú pod hranicou chudoby, to znamená, že ich príjem je nižší ako 60 % mediánu ekvivalentného disponibilného príjmu všetkých obyvateľov. Závažná materiálna deprivácia vyjadruje podiel ľudí, ktorí si zo svojich finančných možností nemôžu dovoliť štyri z deviatich položiek dlhodobej spotreby. Veľmi nízka pracovná intenzita predstavuje podiel ľudí vo veku od 0 do 59 rokov, ktorí žijú v domácnosti, kde dospelé osoby pracujú menej ako 20 % z celkového času počas roka.

Graf č. 3: Podiel ľudí v riziku chudoby alebo sociálneho vylúčenia v roku 2016

Zdroj: MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR. 2017. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2016*. Bratislava: 2017. s. 117 - 122.

1.5 Demografický vývoj a štruktúra slovenských rodín

Demografický vývoj slovenských rodín treba vnímať v kontexte svetového demografického vývoja. Môžeme konštatovať, že demografický vývoj rodín prešiel zmenami, zatiaľ čo v minulosti prevažovali viacčlenné domácnosti, v súčasnosti je situácia opačná. Podľa výskumného demografického centra INFOSTAT by mali do roku 2030 pribúdať rodiny bez detí, dvojčlenné a jednočlenné domácnosti. Túto skutočnosť výrazne ovplyvňuje pokles sobášnosti, ale aj intenzita vstupu rozvedených a ovdovených osôb znovu do manželstva. Charakter domácností je ovplyvnený aj zvýšenou rozvodovosťou, čím narastá počet neúplných rodín a zároveň táto skutočnosť vplýva aj na zníženie priemernú veľkosť domácností.

Podľa B. Blehu¹⁷ v období od roku 1991 až do roku 2011 sa výrazne zvýšil počet jednočlenných domácností, v súčasnosti predstavujú jednočlenné domácnosti až 30 % zo všetkých domácností. Vývoj štvorčlenných domácností sa ubera opačným smerom. Môžeme hovoriť o klesajúcom trende, zatiaľ čo v roku 1991 predstavovali štvorčlenné domácnosti 23 %, v súčasnosti predstavuje táto hodnota iba 16 %.

Viacčlenné domácnosti sa nachádzajú prevažne v lokalitách s vyššou pôrodnosťou a sobášnosťou, hovoríme o severe stredného a východného Slovenska, konkrétnejšie o oblasti hornej Oravy a Spiša. V týchto oblastiach je aj najvyšší priemerný počet domácností. Naopak, západ, juh a stred Slovenska sa vyznačuje najnižším počtom domácností a taktiež tu prevládajú málopočetné rodiny.

Ak sa pozrieme na vývoj štruktúry domácností do budúcnosti, tak podľa B. Vaňu¹⁸ z Výskumného demografického centra budú na severe stredného a východného Slovenska prevládať najpočetnejšie typy domácností s úplnými rodinami a so závislými deťmi. V okolí Bratislavy, na Pohroní a na juhozápade Slovenska budú prevládať úplné rodiny bez závislých detí. Avšak sa predpokladá, že najpočetnejším typom domácností na Slovensku budú jednočlenné domácnosti – takýto typ domácností bude najmä na strednom Slovensku, vo východnej časti južného Slovenska, v Bratislavskom kraji a taktiež na krajnom východe.

¹⁷ BLEHA, B. 2014. *Také sú výsledky Prognózy vývoja rodín a domácností na roky 2014-2030*. [online]. Bratislava: 2014. [cit. 2018-01-28]. Dostupné na internete: <<http://www.teraz.sk/slovensko/porodnost-prognoza/105923-clanok.html>>.

¹⁸ VAŇO, B. 2014. *Také sú výsledky Prognózy vývoja rodín a domácností na roky 2014-2030*. [online]. Bratislava: 2014. [cit. 2018-01-28]. Dostupné na internete: <<http://www.teraz.sk/slovensko/porodnost-prognoza/105923-clanok.html>>.

Za posledné roky sa štruktúra slovenských rodín výrazne zmenila a nadobudla inú formu. Kedysi bola rodina stálou jednotkou, no v súčasnosti tento výraz použiť nemôžeme. Teraz je rodina viac otvorená, t. j. rodinu môžu tvoriť aj ľudia, ktorí nie sú zosobášení. Väčšina rodín je založená viac menej na dobrovoľnosti a taktiež na emocionálnej blízkosti, avšak ak v takejto rodine dôjde ku problémom a konfliktom medzi partnermi, tak následne dochádza aj k napätiu, ktoré je vyvrcholené rozchodom. Ak mali partneri spolu deti, tak vo väčšine prípadov zostávajú s matkou, avšak tu nastáva veľký problém. Deti v mnohých prípadoch zostávajú finančne a sociálne nezabezpečené. Môžeme konštatovať, že v minulosti boli rodiny uzavreté, t. j. rodinu tvorili muž a žena, ktorí boli zosobášení. V prípade, že v rodine došlo ku konfliktom a ťažkostiam, manželia sa tieto problémy snažili vyriešiť spoločne a tak si udržať spoločný vzťah.

Podľa štatistík, ktoré zverejnili slovenskí experti počet domácností na Slovensku síce porastie, avšak budú menšie, ako sú dnes. Predpokladá sa, že v roku 2030 budú jednočlenné domácnosti tvoriť necelú tretinu všetkých domácností na Slovensku. Takýto vývoj je výsledkom rozpadu úplných rodín v dôsledku rozvodu alebo úmrtia. Veľké množstvo jednočlenných domácností v súčasnosti tvoria aj slobodné osoby, či už ide o osamelé ženy, ktoré bývajú samostatne do 40 rokov alebo ide o osamelých mužov, ktorí bývajú samostatne do 35 rokov.¹⁹

Vývoj jednočlenných domácností má u mužov a žien odlišnú intenzitu, pretože spôsob ich vývoja je odlišný. Síce v mladšom veku je šanca na vytvorenie jednočlennej domácnosti u mužov a žien približne rovnaká, po 30. roku veku dochádza k jej zmene. Po tomto roku u mužov šanca na vytvorenia jednočlennej domácnosti rastie, no u žien dochádza k stagnácii. Táto skutočnosť je výsledkom rozvodu manželstiev s deťmi, pretože po rozvode sú deti prisúdené matke, ktorá formuje neúplné rodinné domácnosti a otec zostáva sám, takže vytvára jednočlennú domácnosť. Vo veku 60. rokov dochádza k vyrovnaní intenzity medzi mužmi a ženami na vytvorenie jednočlennej domácnosti.

Taktiež dochádza k zmenám v štrukturálnych charakteristikách. U mužov vo veku 30 – 40 rokov a 45 – 60 rokov dochádza k nárastu počtu jednočlenných domácností. Nárast počtu jednočlenných domácností u žien zaznamenávame v skoršom veku, ako u mužov a to v 25. – 35. roku života. Taktiež môžeme sledovať, že počet domácností sa posúva do intervalu 70 – 80 rokov. Naopak ľudia vo veku 55 – 60 rokov nechcú bývať samostatne a tak dochádza k poklesu domácností s jednou osobou v tomto veku.

¹⁹ ŠPROCHA, B. – VAŇO, B. – BLEHA, B. 2014. *Prognóza vývoja rodín a domácností na Slovensku do roku 2030*. Bratislava: 2014. s. 61 - 64. ISBN 978-80-225-3961-6.

Najviac osamelých osôb žije v okresoch Bratislavy, Košíc, Veľkého Krtíša, či v okrese Sobrance. Podľa Prognózy vývoja rodín a domácností na Slovensku do roku 2030 bol výskyt jednočlenných domácností aj na Myjave a v okrese Piešťany. Naopak, najmenej takýchto domácností na nachádza v okresoch severného, stredného a východného Slovenska a to v Púchove, Kežmarku, Bytči, Čadci, Levoči a Kysuckom Novom Meste.

Na obrázku č. 1 môžeme vidieť populačný vývoj narodených detí mimo manželstva. V roku 2016 prvý krát presiahol počet detí narodených mimo manželstva 40 % z celkového počtu narodených detí. Narastajúce percento má na svedomí viacero determinantov, ako sú úverová politika, ako aj politika sociálnej ochrany. Ako príklad si uvedieme zosobášenú dvojicu, ktorá dostáva od štátu menšiu podporu, ako pár, ktorí zosobášený nie je. Táto situácia sa opakuje aj v prípade úverovej politiky. Jednotlivec má v niektorých prípadoch lepšiu šancu na hypotekárny úver, ako manželský pár.

Obrázok č. 1: Vývoj počtu detí narodených mimo manželstva za roky 2010 – 2016

Zdroj: ČAS.SK. 2017. *Populačný vývoj Slovenska v roku 2016*. [online]. Bratislava: 2017. [cit. 2018-01-05]. Dostupné na internete: <<https://www.cas.sk/clanok/540570/populacny-vyvoj-slovenska-v-roku-2016-narodilo-sa-najviac-mimomanzelskych-deti-v-historii/>>.

1.6 Zmeny v reprodukčnom správaní

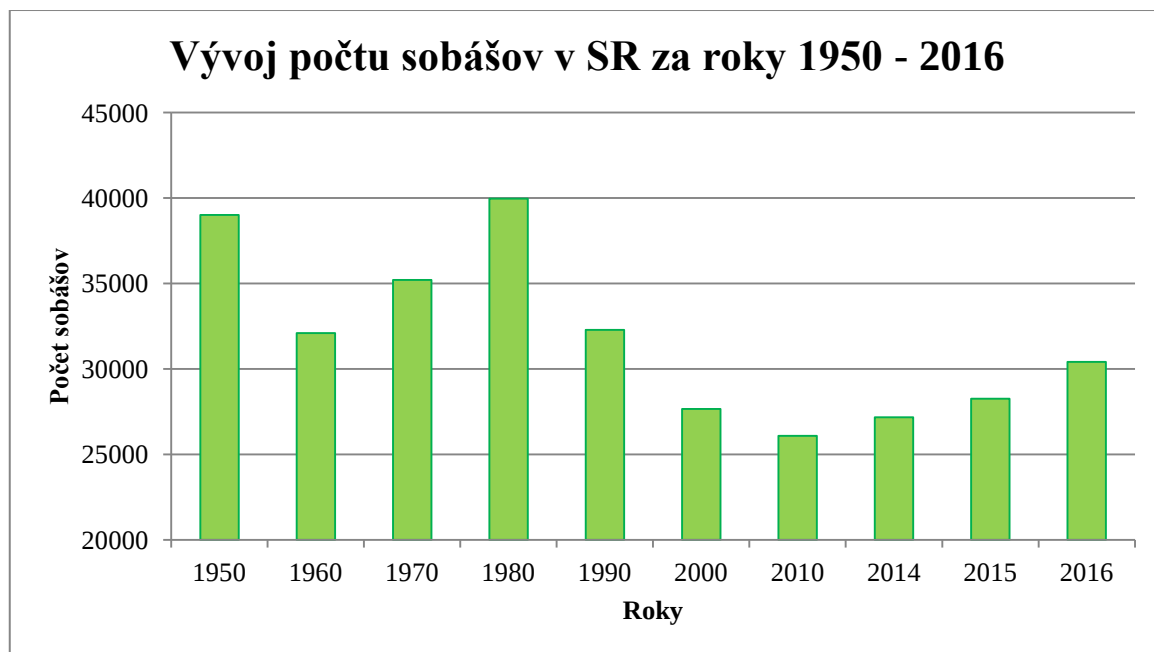
Zmeny v reprodukčnom správaní sa významnou mierou podieľajú na transformácii rodín. V nasledujúcich kapitolách chceme poukázať na podstatné znaky transformácie slovenských rodín, ktoré majú a v budúcnosti aj budú mať podstatný vplyv na formovaní rodín.

1.6.1 Sobášnosť

V posledných rokoch síce môžeme sledovať mierny nárast sobášnosti, avšak vek, v ktorom vstupujú ľudia do manželstva sa neustále posúva smerom nahor. Táto zmena je spôsobená odlišnými prioritami ľudí. V súčasnej dobe sa väčšina mladých ľudí zameriava na získanie vzdelania, trvalého pracovného miesta, vyriešenie otázky bývania a až potom prichádza do úvahy otázka manželstva. Sobášnosť prešla výraznými a zároveň dynamickými zmenami. Kým v druhej polovici 80. rokov sa slobodní muži ženili v 23. roku života, tak v súčasnosti je to až vo veku 29 rokov. Podobná situácia je aj u žien, v 80. rokoch vstupovali ženy do manželstva v 20 roku života, no v súčasnosti je to až vo veku 27 rokov.²⁰

Na grafe č. 4 vidíme, že počet sobášov mal od roku 1960 až do roku 1980 narastajúcu tendenciu. V roku 1980 dosiahol počet sobášov najvyššiu hodnotu za posledných 70 rokov. Od tohto roku začal počet sobášov postupne klesať, pričom najnižšie hodnoty sú dosiahnuté v roku 2010. Z grafu vidíme, že od tohto roku má vývoj sobášnosti mierny narastajúci charakter.

Graf č. 4: Vývoj počtu sobášov v Slovenskej republike za roky 1950 – 2016

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR

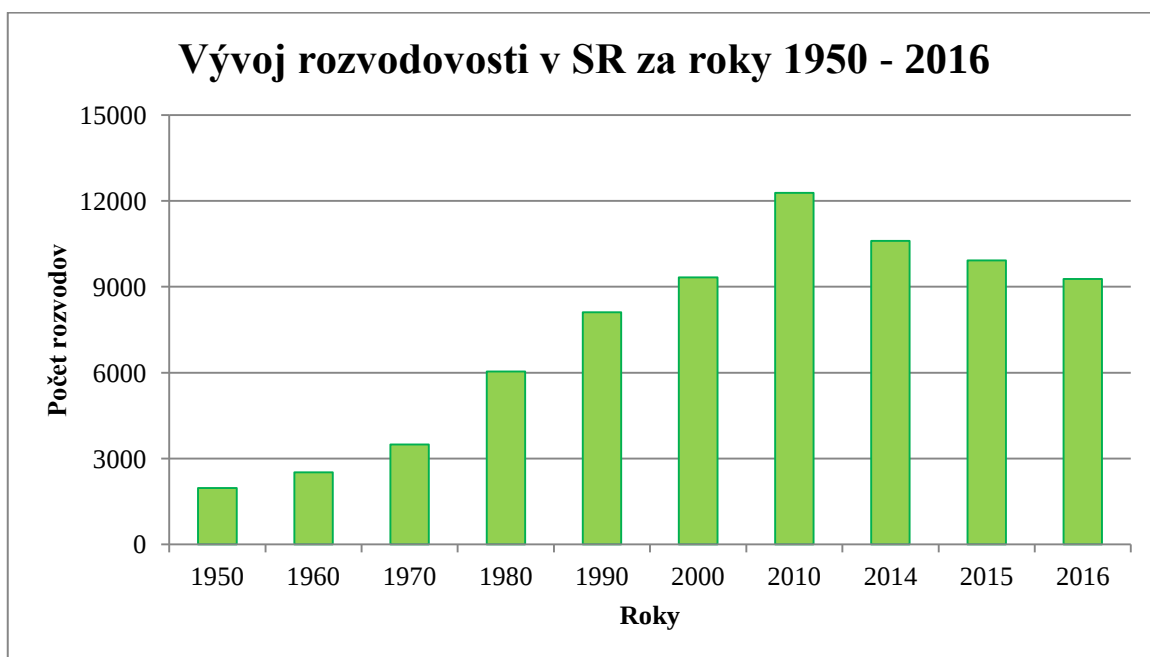
²⁰ ŠPROCHA, B. 2010. Sobášnosť. In: *Populačný vývoj v okresoch Slovenskej republiky 2009*. Bratislava: 2010. INFOSTAT, s. 9 - 20.

1.6.2 Rozvodovosť

Rozvodovosť sa až do druhej polovice 40. rokov 20. storočia nachádzala pod hranicou 1 000 rozvodov ročne. V rokoch 2006 - 2010 stúpol tento počet až na 12 000 rozvodov ročne. V roku 2016 klesol tento počet pod hranicu 10 000, čo predstavovalo 34 rozvodov na 100 manželstiev. Z toho tvorili najpočetnejšiu skupinu manželské páry, ktoré spolu žili 8 rokov a taktiež manželské páry, ktoré spolu žili viac ako 25 rokov. Muži sa rozvádzať približne vo veku 43 rokov a ženy vo veku 40 rokov. Na Slovensku podávajú až 63 % návrhov na rozvod ženy, pričom najčastejšími príčinami sú rozdielnosť pováh, odlišné názory a záujmy.²¹

Graf č. 5 ukazuje, že vývoj rozvodovosti na Slovensku za posledné desaťročia výrazne stúpol. Zatiaľ čo v roku 1950 sa ročne rozviedlo iba 1963 manželstiev, v roku 2010 vzrástol tento počet viac ako 6- násobne. Od roku 2010 začal mať vývoj rozvodovosti klesajúci charakter.

Graf č. 5: Vývoj rozvodovosti v Slovenskej republike za roky 1950 – 2016

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SR

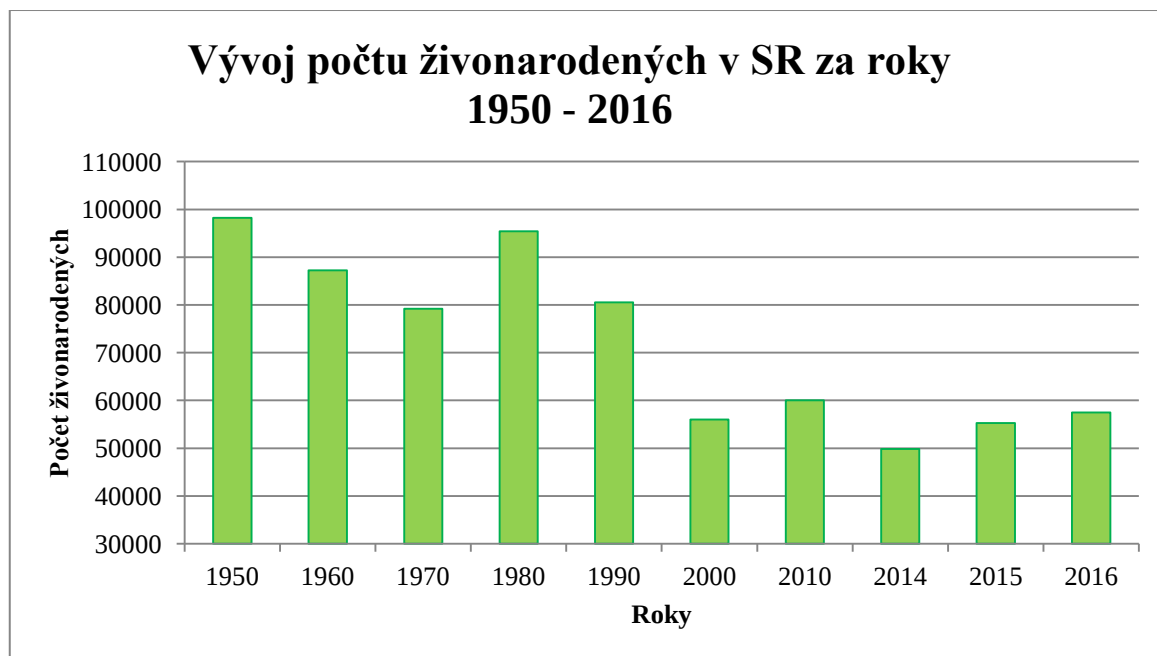
²¹ WEBNOVINY. 2016. *Rozvodov na Slovensku je menej, ale zaznamenali nový trend*. [online]. Bratislava: 2016. [cit. 2018-01-15]. Dostupné na internete: <<https://www.webnoviny.sk/rozvodov-na-slovensku-je-menej-ale-zaznamenali-novy-trend/>>.

1.6.3 Pôrodnosť a plodnosť

V posledných rokoch došlo v výraznom poklese pôrodnosti a plodnosti. V Slovenskej republike pripadá na jednu ženu 1,5 dieťaťa, čo je pre zachovanie budúcej populácie nepostačujúce. Záchovná hodnota by mala byť najmenej 2,1 dieťaťa na ženu. Dôležitým faktom je aj narastajúci vek rodičiek, v roku 2016 dosiahol takmer 30 rokov. Veľa žien odkladá rodičovstvo do vyššieho veku, pretože si chcú najskôr vybudovať kariéru, finančne sa zabezpečiť, vyriešiť otázku bývania. Keď ženy získajú všetky spomínané hodnoty, tak sa začínajú zamýšľať nad rodičovstvom, no neuvedomujú si, že sú už o niečo staršie, z čoho vyplývajú aj potenciálne zdravotné problémy, pre ktoré mnoho žien nakoniec vôbec neporodí. Taktiež je dôležité spomenúť, že čoraz viac detí sa rodí mimo manželstva, v roku 2016 to bolo až 40 % detí.²²

Na grafe č. 6 vidíme, že vývoj počtu živonarodených mal zväčša klesajúci charakter s výnimkou roku 1980, kedy došlo k nárastu živonarodených detí. Mierny nárast sme zaznamenali od roku 2014, kedy bolo narodených 49 877 detí. V roku 2016 vzrástol tento počet na 57 463 živonarodených.

Graf č. 6: Vývoj počtu živonarodených detí v Slovenskej republike za roky 1950 – 2016

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SR

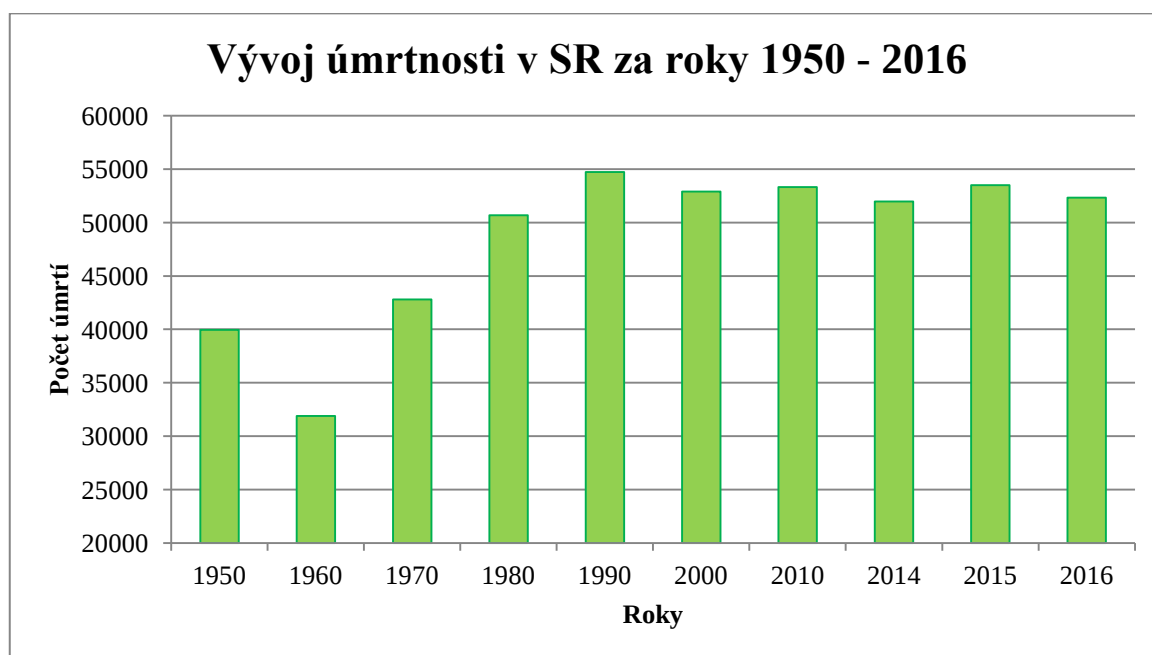
²² EUROPA. 2016. *Sobášnosť, rozvodovosť a plodnosť na Slovensku*. [online]. Bratislava: 2016. [cit. 2018-01-15]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriages_and_births_in_Slovakia/sk>.

1.6.4 Úmrtnosť

Stredná dĺžka života ľudí má narastajúcu tendenciu, to znamená, že ľudia sa dožívajú vyššieho veku. Nárast strednej dĺžky života, či už u mužov alebo u žien môžeme pripísať aj vyspelejšiemu zdravotníctvu. V súčasnosti lekári očkujú ľudí napríklad proti tetanu, a tak sa snažia predchádzať vzniku choroby, zatiaľ čo v minulosti očkovanie neexistovalo. Taktiež zdravotníctvo disponuje vyspelejšími technológiami a tak zdravotníci dokážu odhaliť chorobu v počiatočnom štádiu. Stredná dĺžka života u mužov za posledných 30 rokov vzrástla o 6,2 roku a u žien o 4,2 roku.

Z grafu č. 7 môžeme vidieť že počet úmrtí narastá. Úmrtnosť dosiahla najnižšie hodnoty za posledné desaťročia v roku 1960, od tohto roku má zväčša narastajúci charakter. Na Slovensku dlhodobo pretrváva nad úmrtnosť mužov a to najmä vo veku od 55 do 59 rokov.²³

Graf č. 7: Vývoj úmrtnosti v Slovenskej republike za roky 1950 – 2016

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SR

²³ PODMANICKÁ, Z. – FOLTÁNOVÁ, N. 2017. Štatistika v súvislostiach. In: *Hlavné trendy populačného vývoja v SR v roku 2016*. Bratislava: 2017. s. 12 - 27. ISBN 9978-80-8121-610-7.

1.7 Podpora rodín štátnymi dávkami

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny vypracovalo v roku 1996 Koncepciu štátnej rodinnej politiky, ktorá bola schválená v roku 1996. Podľa A. Polákovvej predstavuje rodinná politika súbor opatrení a zariadení, prostredníctvom ktorých sa predstavitelia rodinnej politiky snažia dosiahnuť cieľ chrániť a podporovať rodinu ako inštitúciu, ktorá je pre spoločnosť nenahraditeľnou jednotkou.²⁴

Hlavným cieľom rodinnej politiky je podľa H. Kolibovej vytvorenie lepšej spoločenskej klímy a podmienok pre rodinu, ktoré by umožňovali ľuďom realizovať partnerské a rodičovské plány. Avšak je pritom potrebné rešpektovať odlišné záujmy a potreby jednotlivých členov rodiny. H. Kolibová uvádza, že po druhej svetovej vojne, kedy sa začala formovať rodinná politika, bolo hlavným cieľom zlepšenie fungovania a životných podmienok rodín, v tom čase bol vplyv na pôrodnosť v pozadí záujmu.²⁵

K cieľom rodinnej politiky môžeme zaradiť aj finančnú podporu rodín, ktorá sa snaží o zabezpečenie finančnej stability rodiny. Rodičom sa vďaka tejto podpore zo strany štátu znižujú výdavky pri narodení dieťaťa, pri starostlivosti o nezaopatrené deti, taktiež tieto dávky pomáhajú rodičom znížiť finančnú náročnosť pri výžive detí. Cieľom rodinnej politiky je aj zosúladenie pracovného a rodinného života. V súčasnosti je zosúladenie týchto dvoch vecí veľmi ťažké a preto sa väčšina rodičov rozhodne iba pre jedno, maximálne pre dve deti. Táto skutočnosť je aj dôsledkom nedostatočnej podpory rodín zo strany štátu a taktiež vytvárania podmienok pre matky s deťmi. Ženám na materskej dovolenke sú vyplácané príspevky, ktoré nepostačujú rodine na ich životné potreby. Ak žena pred nástupom na materskú dovolenku odpracuje dostatočný počet mesiacov, štát jej vypláca po dobu 34 týždňov 75 % z vymeriavacieho základu hrubej mzdy. Ak chce po uplynutí tohto obdobia naďalej zostať doma s dieťaťom je jej vyplácaný mesačný rodičovský príspevok vo výške 214,70 €, ktorý môže poberať do 3 roku veku dieťaťa. Výška rodičovského príspevku sa za posledných 6 rokov zvýšila minimálne a to iba o 20 €. ²⁶ K lepšiemu zosúladeniu rodinného a pracovného života by došlo aj lepším vytváraním podmienok pre zavádzanie flexibilných foriem zamestnania pre matky s deťmi, či už ide o prácu na polovičný úväzok, prácu z domu alebo vybudovanie jaslí vo firmách, čo by umožnilo matkám zostať na trhu práce a zároveň sa starať aj o deti.

²⁴ POLÁKOVÁ, A. 1997. *Sociální politika*. Vyd. 1. Praha: Codex. 1997. s. 327. ISBN 8085963337.

²⁵ KOLIBOVÁ, H. 2008. *Sociální politika*. Vyd. 1. Opava: Optys. 2008. s. 137. ISBN 97880855819670.

²⁶ PLUSKA.SK. 2018. *Pravda o podpore rodín s deťmi: Za 6 rokov im štát prihodil smiešnych 20 eur!* [online]. Bratislava: 2018. [cit. 2018-02-23]. Dostupné na internete: <<https://www1.pluska.sk/Rady-a-tipy/PRAVDA-podpore-rodin-detmi-6-rokov-im-stat-prihodil-smiesnych-20-eur>>.

V Slovenskej republike sú zo štátneho rozpočtu na podporu rodín s deťmi vyplácané nasledovné dávky:

- prídavok na dieťa;
- rodičovský príspevok;
- príspevok pri narodení dieťaťa;
- príspevok na starostlivosť o dieťa;
- príspevok na viac súčasne narodených detí.²⁷

Prídavok na dieťa: predstavuje štátnu sociálnu dávku, ktorú vypláca mesačne Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny. Cieľom dávky je prispieť oprávnenej osobe na výchovu a výživu nezaopatreného dieťaťa a to najdlhšie do dovŕšenia 25 rokov veku. Výška tejto dávky je na rok 2018 stanovená vo výške 23,68 €.

Rodičovský príspevok: je vyplácaný Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny. Výška tohto príspevku je 214,70 € mesačne, avšak ak sa oprávnená osoba stará o dve a viac detí súčasne, výška tohto príspevku sa zvyšuje o 25 % na každé dieťa. O tento príspevok môže rodič požiadať až po narodení dieťaťa, nie skôr. Cieľom dávky je prispieť rodičovi na zabezpečenie riadnej starostlivosti o dieťa:

- do 3 rokov veku dieťaťa;
- do 6 rokov veku dieťaťa s dlhodobou nepriaznivým zdravotným stavom;
- do 6 rokov veku dieťaťa, ktoré je zverené do starostlivosti nahrádzajúcej starostlivosť rodičov, najdlhšie 3 roky od právoplatnosti prvého rozhodnutia o zverení dieťaťa do starostlivosti tej istej oprávnenej osobe.

Príspevok pri narodení dieťaťa: je jednorazovou štátnou sociálnou dávkou. Cieľom tohto príspevku je pokrytie výdavkov spojených s narodením potrieb novorodenca. Oprávnená osoba na nárok na vyplatenie tohto príspevku, ak má na území Slovenskej republiky trvalý pobyt a dieťa sa narodilo na Slovensku. Výška sumy príspevku je 829,86 €, ak ide o dieťa, ktoré sa narodilo z prvého až tretieho pôrodu a dožilo sa najmenej 28 dní. Ak ide o štvrtý pôrod, výška príspevku je 151,37 €. V prípade súčasne narodených dvoch a viac detí sa suma príspevku zvyšuje o 75,69 € na každé dieťa.

²⁷ GOV.SK. 2018. *Podpora rodín s deťmi*. [online]. Bratislava: 2018. [cit. 2018-02-23]. Dostupné na internete: <<https://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/>>.

Príspevok na starostlivosť o dieťa: je štátna sociálna dávka, ktorú štáty vypláca oprávnenej osobe na úhradu výdavkov spojených so starostlivosťou o dieťa do 3 rokov veku dieťaťa alebo do 6 rokov veku dieťaťa, ak ide o dieťa s dlhodobou nepriaznivým zdravotným stavom. Výška tohto príspevku sa pohybuje v rozmedzí od 41,10 € do 280 € v závislosti od skutočnosti, či oprávnená osoba nepreukazuje alebo preukazuje výdavky na starostlivosť o dieťa. Ak rodič dieťaťa pracuje alebo študuje nemôže mu byť poskytovaný rodičovský príspevok a súčasne aj príspevok na starostlivosť o dieťa.

Príspevok na viac súčasne narodených detí: predstavuje príspevok, ktorý je vyplácaný rodičom raz ročne a jeho výška je 110,36 €. Cieľom tohto príspevku je pokryť aspoň čiastočne zvýšené náklady na riadnu starostlivosť o:

- súčasne narodené 3 deti alebo súčasne narodených viac detí;
- v priebehu dvoch rokov opakovane narodené 2 deti súčasne, alebo v priebehu dvoch rokov opakovane narodených viac detí súčasne.

2 Ciel' práce a použité metódy

Primárnym cieľom diplomovej práce je zhodnotiť prejavy a dôsledky nezamestnanosti so zameraním na chudobu, ktorá je jedným z prejavov nezamestnanosti. Pre naplnenie a dosiahnutie primárneho cieľa diplomovej práce bolo potrebné stanovenie čiastkových cieľov:

1. analyzovať vývoj nezamestnanosti, jej príčiny a dôsledky;
2. identifikovať vplyv nezamestnanosti na rodinu;
3. zhodnotiť demografický vývoj slovenských rodín;
4. skúmať zmeny v reprodukčnom správaní;
5. analyzovať vývoj miery rizika chudoby v EÚ, SR a ČR;
6. posúdiť vývoj materiálnej deprivácie v EÚ, SR a ČR;
7. vyhodnotiť získané údaje zo štatistických databáz.

Pri tvorbe diplomovej práce sme využili niekoľko vedeckých metód, ktoré nám umožnili dosiahnuť primárny cieľ, ako aj čiastkové ciele diplomovej práce. K vedeckým metódam, ktoré sme použili pri písaní práce patria: teoretická analýza, primárna analýza, analýza dát, komparácia a dedukcia. V úvode tvorby práce sme sa snažili zhromaždiť všetky relevantné informácie a údaje, ktoré sme následne vytriedili a analyzovali. Pri písaní teoretickej časti práce sme využili metódu analýzy naštudovanej literatúry. Vychádzali sme predovšetkým z diel významných domácich a zahraničných autorov (B. Buchtová, D. Gerbery, B. Šprocha, M. Vágnerová, L. E. Walters a mnoho ďalších), z odborných a vedeckých časopisov, ale aj z internetových zdrojov. Pri spracovaní aplikačnej časti diplomovej práce sme využili dáta prevažne zo Štatistického úradu Európskeho spoločenstva (EUROSTAT), zo Štatistického úradu Slovenskej republiky, ako aj z iných štatistických zdrojov. Získané dáta sme na základe metódy komparácie spracovali a následne vyhodnotili. Touto metódou sme porovnávali mieru rizika chudoby v jednotlivých typoch domácností, mieru rizika chudoby osôb podľa ich ekonomickej aktivity, mieru materiálnej deprivácie jednotlivých typov domácností, mieru materiálnej deprivácie osôb na základe ich ekonomického statusu a taktiež mieru materiálnej deprivácie podľa vzdelania. Získané hodnoty a údaje sme podrobili analýze. Vyhodnotené údaje sme spracovali do prehľadných grafov a tabuliek a následne sme ich v práci interpretovali.

3 Výsledky práce

Nezamestnanosť slovenských rodín je veľmi úzko prepojená s chudobou, ktorá existuje nielen na Slovensku, ale aj v iných krajinách. V minulosti sa pojem chudoba spájal prevažne s vojnami a hladomorom. Miera rizika chudoby bola meraná na základe výšky príjmu. Dnes sa tento spoločenský problém rieši komplexne cez viacero ukazovateľov. V stratégii Európa 2020 bol prijatý ukazovateľ pre meranie chudoby obyvateľstva, ktorý zahŕňa kombináciu troch ukazovateľov:

- ukazovateľ „rizika chudoby“ – poukazuje na to, že osoba, ktorá žije v domácnosti je ohrozená chudobou vtedy, ak sa jej ekvivalentný príjem nachádzal pod úrovňou 60 % národného mediánu ekvivalentného príjmu;
- ukazovateľ „ťažkej materiálnej deprivácie“ – ide o podiel populácie, ktorá si z finančného hľadiska nemôže dovoliť 4 z 9 položiek, ide o položky:
 - čeliť neočakávaným výdavkom;
 - ísť raz za rok na jeden týždeň dovolenky mimo domu;
 - uhrádzať nedoplatky spojené s hypotékou alebo nájomným, úhradou za energie alebo splácaním nákupov na splátky a iných pôžičiek;
 - jesť jedlo s mäsom, kuraťom alebo rybou každý druhý deň;
 - udržiavať primerané teplo v byte, alebo finančne si nemôcť dovoliť kúpiť:
 - práčku;
 - farebný televízor;
 - telefón;
 - automobil.²⁸
- ukazovateľ „veľmi nízkej pracovnej intenzity domácností“ – ide o situáciu, keď dospelý človek vo veku od 18 až do 59 rokov odpracoval menej ako 20 % z celkového času jeho pracovného potenciálu.

3.1 Miera rizika chudoby v EÚ, SR a ČR

Človek je na základe ukazovateľa „príjem“ chudobný vtedy, ak je jeho príjem nižší ako 60 % ekvivalentného mediánového príjmu. Meranie tohto ukazovateľa sa vykonáva prostredníctvom zisťovania EU SILC, ktoré sa uskutočňuje každoročne vo väčšine krajín Európskej únie.

²⁸ KUSÁ, Z. 2013. *Tieňová správa o chudobe a sociálnom vylúčení v Slovenskej republike za rok 2013*. Bratislava: IMPRESS. 2013. s. 12. ISBN 978-80-89149-34-6.

Na základe štúdií z EUROSTATU bolo v roku 2016 vystavených riziku chudoby viac ako 117,5 milióna obyvateľov EÚ. To znamená, že títo obyvatelia boli ohrození príjmovou chudobou (17,2 % obyvateľstva), ťažkým materiálnym znevýhodnením (7,5 % obyvateľstva) alebo nízkou pracovnou intenzitou (10,4 % obyvateľstva).²⁹

Tabuľka č. 2 zobrazuje mieru rizika chudoby v jednotlivých krajinách EÚ. Priemerná hodnota rizika chudoby v EÚ vzrástla od roku 2012 o 1 percentuálny bod. Z nasledujúcej tabuľky vidíme, že najviac ohrozenou krajinou rizikom chudoby bolo v roku 2016 Rumunsko, avšak táto krajina zaznamenala za posledných 5 rokov mierny pokles daného ukazovateľa. Druhou najviac ohrozenou krajinou je Španielsko, miera rizika chudoby sa tu nachádzala v roku 2016 na úrovni 23,4 %. Grécko predstavuje tretiu krajinu v EÚ s najvyšším počtom ľudí žijúcich v chudobe. Naopak najnižšie hodnoty miery rizika chudoby vykazuje Česká republika. V tejto krajine bolo v roku 2016 ohrozených chudobou iba 8,9 % ľudí, čo predstavovalo najnižšiu hodnotu medzi krajinami EÚ. Druhou krajinou s najnižším počtom ľudí v riziku chudoby bolo Fínsko s hodnotu miery rizika chudoby 12,1 %. Slovenská republika bola treťou najmenej ohrozenou krajinou rizikom chudoby a to 12,2 %. Miera rizika chudoby má na Slovensku pozitívny vývoj, avšak od roku 2012 do roku 2016 došlo k poklesu ukazovateľa iba o 0,5 percentuálneho bodu.

Tabuľka č. 2: Miera rizika chudoby v krajinách EÚ vyjadrená v % (hraničná hodnota: 60 % mediánu ekvivalentného príjmu)

	2012	2013	2014	2015	2016
Rumunsko	22,1	22,1	24,0	23,9	23,8
Španielsko	21,0	21,1	23,3	23,2	23,4
Grécko	24,4	23,8	23,2	22,4	22,8
Bulharsko	17,5	17,3	18,9	18,5	21,2
Taliansko	18,9	19,3	19,8	19,9	21,1
Litva	18,3	19,2	17,8	20,0	19,2
Portugalsko	17,1	18,7	19,4	19,1	18,5
Poľsko	16,7	16,9	16,7	17,8	17,8
Lotyšsko	19,3	18,9	17,6	18,6	17,6
Chorvátsko	18,3	17,9	18,0	18,1	17,4
Európska únia	16,3	16,5	17,2	17,2	17,3
Nemecko	15,4	16,0	17,3	17,2	17,1

²⁹ PRAVDA.SK. 2017. *Varujúce čísla. Takmer štvrtina obyvateľov Únie je ohrozená chudobou alebo sociálnym vylúčením.* [online]. Bratislava: 2017. [cit. 2018-03-11]. Dostupné na internete: <<http://www.parlamentnelisty.sk/arena/monitor/Varujuce-cisla-Takmer-stvrtina-obyvateľov-Unie-je-ohrozena-chudobou-alebo-socialnym-vylucenim-294097>>.

Estónsko	18,1	17,1	19,5	18,1	17,1
Luxembursko	14,8	15,5	16,2	15,1	16,5
Írsko	16,9	16,0	17,2	16,4	16,1
Belgicko	13,4	13,6	14,6	13,9	15,0
Švédsko	14,2	15,2	15,3	15,6	15,0
Cyprus	12,1	14,3	13,2	15,6	14,9
Maďarsko	14,1	15,2	15,0	15,6	14,8
Spojené kráľovstvo	15,3	14,9	15,9	15,7	14,8
Francúzsko	13,8	13,8	13,4	13,5	13,6
Rakúsko	13,1	12,7	12,9	13,1	13,5
Slovinsko	12,1	13,0	13,8	13,7	13,5
Dánsko	12,1	13,1	13,3	13,6	13,4
Holandsko	10,0	10,9	12,5	12,3	13,3
Malta	12,7	13,8	13,8	13,6	13,2
Slovensko	12,7	12,5	12,5	11,7	12,2
Fínsko	12,4	11,4	12,4	12,8	12,1
Česká republika	9,5	8,7	9,1	9,1	8,9

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

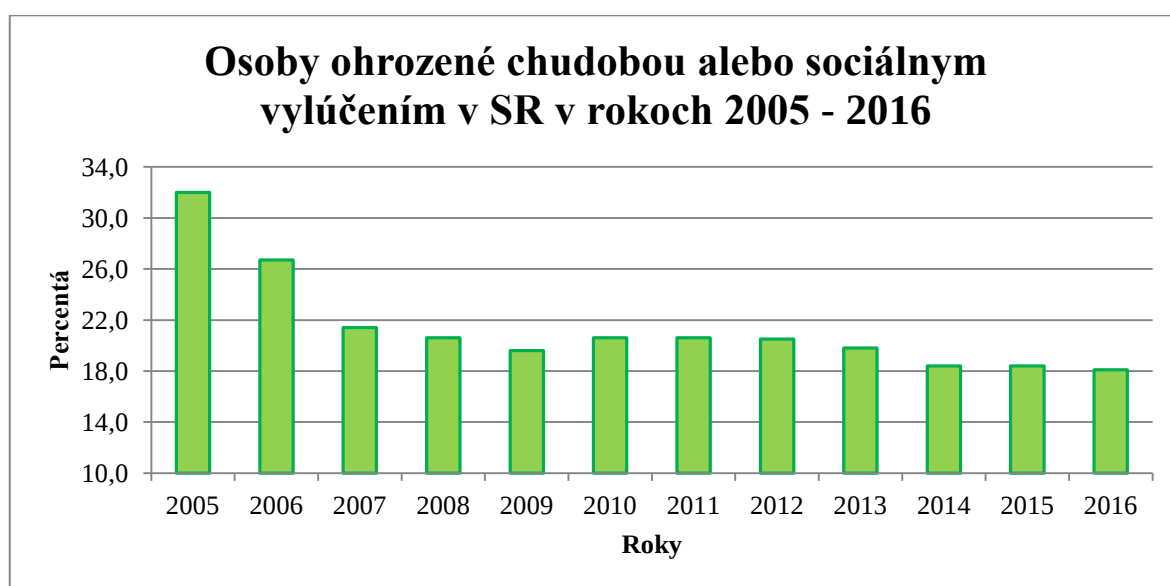
Zo štúdií EUROSTATU³⁰ vyplýva, že hranica rizika chudoby v slovenskej jednočlennej domácnosti sa nachádza na úrovni 4 176 € ročne, čo predstavuje 348 € mesačne. K ďalším typom domácností, ktoré sú ohrozené chudobou môžeme zaradiť osamelých rodičov najmenej s jedným dieťaťom (33,6 %) a druhú skupinu tvoria viacpočetné domácnosti s tromi a viac nezaopatrenými deťmi (34,8 %, t. j. každá tretia domácnosť sa nachádza pod hranicou chudoby). Táto skutočnosť je dôsledkom toho, že viacčlenná domácnosť musí zo svojich finančných príjmov uspokojovať väčšie množstvo potrieb a ďalším dôvodom je fakt, že deti vytvárajú „bariéru“ pre uplatnenie ženy na trhu práce. Ako sme už spomínali vyššie, hranica chudoby na Slovensku je pre dospelého človeka stanovená vo výške 348 €, pričom pri každom ďalšom členovi rodiny táto suma narastá. Pre jednotlivé typy domácností je hranica chudoby stanovená takto:

- domácnosť s osamelým rodičom a 1 dieťaťom – 451 €;
- domácnosť s osamelým rodičom a 2 deťmi – 555 €;
- domácnosť s 2 rodičmi a 1 dieťaťom – 624,50 €;
- domácnosť s 2 rodičmi a 2 deťmi – 728,50 €;
- domácnosť s 2 rodičmi a 3 deťmi – 832,50 €.

³⁰ EUROSTAT.SK. 2018. *Income and living conditions*. [online]. Luxemburg: 2018. [cit. 2018-03-11]. Dostupné na internete: <<http://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>>.

Cieľom Slovenskej republiky v tejto oblasti je znížiť riziko chudoby a sociálneho vylúčenia minimálne o 170 000 ľudí do roku 2020. Na základe grafu č. 8 vidíme, že počet obyvateľov ohrozených chudobou od roku 2005 výrazne klesol. Zatiaľ čo v roku 2005 sa hodnota tohto ukazovateľa nachádzala na úrovni 32 %, do roku 2016 došlo k jej zníženiu o necelých 12 percentuálnych bodov. Môžeme si všimnúť, že počet ľudí ohrozených chudobou od roku 2005 do roku 2010 klesal, avšak v tomto roku došlo k opätovnému nárastu, ktorý bol spôsobený hospodárskou krízou. Hodnota tohto indikátora začala opäť postupne klesať od roku 2012.

Graf č. 8: *Osoby ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením v SR v rokoch 2005 -2016*

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EU SICL 2016

V diplomovej práci budeme skúmať mieru rizika chudoby na úrovni Európskej únie, v Českej republike a na Slovensku. Hodnoty, ktoré získame pre EÚ nám budú ukazovať priemer všetkých krajín tohto spoločenstva. Českú republiku sme si vybrali z dôvodu, že v minulosti sme tvorili jednu krajinu (Československo) a v súčasnosti je zaujímavé sledovať, akým smerom sa vyvíja Slovenská republika a Česká republika.

Na základe tieňovej správy o chudobe³¹ môžeme konštatovať, že Slovenská republika má menej chudobných ako Švédsko, Rakúsko, či Nemecko. Táto skutočnosť je dôsledkom „sploštenej“ príjmovej štruktúry, t. j. hranica chudoby v krajinách s nízkym mediánovým príjmom je taká nízka, že veľa domácností sa pod úroveň tejto hranice

³¹ KUSÁ, Z. 2013. *Tieňová správa o chudobe a sociálnom vylúčení v Slovenskej republike za rok 2013*. Bratislava: IMPRESS. 2013. s. 12 - 16. ISBN 978-80-89149-34-6.

nedostane. To znamená, že slovenské domácnosti, ktoré nie sú ohrozené peňažnou chudobou majú horšie podmienky na zabezpečenie svojho živobytia, ako domácnosti, ktoré sú ohrozené peňažnou chudobou napríklad v už spomínanom Švédsku alebo Rakúsku. Inak povedané, príjem na úrovni mediánu v Slovenskej republike nie je zárukou, že daná domácnosť nemôže byť ohrozená materiálnymi ťažkosťami.

3.2 Miera rizika chudoby podľa ekonomickej aktivity

Počas 90. rokov 20. storočia bola chudoba ovplyvnená najmä demografickými premennými. Po tomto období začínajú chudobu ovplyvňovať i ďalšie faktory, ktoré navzájom na seba pôsobia, ide predovšetkým o faktory: dosiahnuté vzdelanie, vek a ekonomická aktivita. V kapitole 3.2 sme sa zamerali na skúmanie rizika chudoby podľa statusu ekonomickej aktivity. Podľa tohto ukazovateľa tvoria najviac ohrozenú skupinu nezamestnané osoby.³²

Riziku chudoby sú vystavení aj zamestnaní ľudia a to aj napriek tomu, že chodia každý deň do práce. Z tabuľky č. 3 vidíme, že v EÚ bolo v roku 2016 ohrozených chudobou 12,4 % pracujúceho obyvateľstva. Daná skutočnosť môže byť spôsobená v dôsledku nízkeho príjmu osoby. Výška jej príjmu sa nachádza pod hranicou rizika chudoby, t. j. menej ako 348 € mesačne. Osoba síce dostáva finančné prostriedky každý mesiac, no tie jej nepostačujú na uspokojenie základných životných potrieb. Pri porovnaní Českej republiky a Slovenskej republiky môžeme konštatovať, že zamestnané osoby v Českej republike sú vystavené nižšiemu riziku chudoby, ako na Slovensku. To znamená, že u našich susedov sa pod hranicou chudoby ocitne menej ako 6 % pracujúceho obyvateľstva. Najnižšia miera rizika chudoby na Slovensku bola dosiahnutá v roku 2014, od tohto roku začína percentuálna miera rizika chudoby mierne narastať.

Tabuľka č. 3: Miera rizika chudoby podľa ekonomickej aktivity v % - zamestnané osoby

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Európska únia	12,1	12,8	13,4	13,2	13,0	12,6	12,4
Česká republika	6,7	7,3	7,6	7,4	6,6	6,3	5,9
Slovensko	11,1	11,3	11,0	10,5	9,7	9,9	10,1

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

³² ROCHOVSKÁ, A. 2011. *Chudoba a pracujúci chudobní na Slovensku – analýza údajov EU SILC*. [online]. Bratislava: 2011. [cit. 2018-03-20]. Dostupné na internete: <http://www.w.humannageografia.sk/clanky/Rochovska_Namesny.pdf>.

Najviac ohrozenou skupinou rizikom chudoby sú podľa ekonomickej aktivity nezamestnané osoby. Z tabuľky č. 4 vidíme, že v roku 2016 bolo rizikom chudoby v EÚ, v Českej republike, ako aj na Slovensku ohrozených viac ľudí ako v roku 2010. V EÚ bolo v poslednom skúmanom roku ohrozených chudobou až 66,9 % nezamestnaných osôb. Do rizika chudoby sa daná skupina ľudí dostáva z dôvodu, že nie sú zamestnaní, to znamená, že im nie je vyplácaná ani mesačná mzda. V Českej republike za posledných 6 rokov zaznamenali výrazný nárast rizika chudoby osôb, ktoré sú nezamestnané a to až o necelých 10 percentuálnych bodov. Na Slovensku bol v danom období zaznamenaný nižší nárast rizika chudoby nezamestnaných ako v Českej republike a to o 2 percentuálne body.

Tabuľka č. 4: Miera rizika chudoby podľa ekonomickej aktivity v % - nezamestnané osoby

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Európska únia	64,5	65,5	66,7	66,6	66,8	66,0	66,9
Česká republika	53,5	56,8	59,6	59,3	59,0	57,0	62,3
Slovensko	57,7	58,2	55,7	54,9	58,0	59,1	59,7

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

Na Slovensku bolo ku koncu minulého roka 1,38 milióna dôchodcov, čo znamená, že každý štvrtý človek je dôchodca. V porovnaní s rokom 2016 sa zvýšil počet penzistov o 11 000. Ak zhodnotíme vývoj počtu dôchodcov za posledných 10 rokov, tak podľa štatistík zo Sociálnej poisťovne, vzrástol ich počet za dané obdobie o 139 700. V danom období vzrástol aj počet vyplácaných dôchodkov. Sociálna poisťovňa eviduje nárast starobných dôchodkov za posledných 10 rokov o viac ako 133 000.³³

Dôchodcovia tvoria druhú najmenej ohrozenú skupinu obyvateľstva rizikom chudoby. Väčšina ľudí poberajúcich starobný dôchodok sa nachádza mimo ohrozenia chudoby, pretože ich dôchodok je vyšší ako hranica rizika chudoby (348 €). Avšak aj napriek tomu sa v Slovenskej republike nájdu penzisti, ktorých dôchodok sa nachádza pod hranicou miery rizika chudoby. Na základe tabuľky č. 5 vidíme, že v Európskej únii bolo v roku 2016 ohrozených chudobou necelých 19 % dôchodcov. Počet ľudí na dôchodku sa v EÚ za posledných 6 rokov znížil o viac ako 2 percentuálne body. Na Slovensku došlo počas skúmaného obdobia k poklesu rizika chudoby tejto skupiny o 5,5 percentuálneho bodu.

³³ TREND.SK. 2017. *Každý štvrtý človek na Slovensku je dôchodca. Pribudli aj v minulom roku.* [online]. Bratislava: 2017. [cit. 2018-03-20]. Dostupné na internete: <<https://www.etrend.sk/ekonomika/kazdy-stvrty-clovek-na-slovensku-je-dochodca-pribudli-aj-v-minulom-roku.html>>.

Tabuľka č. 5: Miera rizika chudoby podľa ekonomickej aktivity v % - dôchodcovia

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Európska únia	21,0	21,2	20,2	19,4	18,6	18,4	18,9
Česká republika	12,3	12,5	12,8	12,3	11,7	11,8	10,8
Slovensko	18,6	16,2	17,6	15,2	14,3	13,6	13,1

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

Medzi neaktívne obyvateľstvo patria ľudia, ktorí sú v sledovanom období na rodičovskej dovolenke, zdravotne postihnuté osoby, osoby starajúce sa o domácnosť, osoby navštevujúce rekvalifikačné kurzy a podobne. Miera rizika chudoby danej skupiny obyvateľstva dosahuje v Európskej únii vysoké hodnoty. Ako môžeme vidieť v tabuľke č. 6, v EÚ bolo v roku 2016 ohrozených chudobou 43,5 % iného neaktívneho obyvateľstva. Toto obyvateľstvo predstavuje druhú najviac ohrozenú skupinu ľudí rizikom chudoby, hneď po skupine nezamestnaných osôb. Na základe tabuľky, môžeme konštatovať, že Česká republika dosahuje lepšie hodnoty, ako Slovensko, pretože iné neaktívne osoby sú v tejto krajine vystavené menšiemu riziku chudoby o 5 percentuálnych bodov. V Slovenskej republike boli zaznamenané najnižšie hodnoty v roku 2015, no pozitívny vývoj netrval dlho, pretože do roku 2016 vzrástla miera rizika chudoby o 3,4 percentuálneho bodu oproti predchádzajúcemu roku.

Tabuľka č. 6: Miera rizika chudoby podľa ekonomickej aktivity v % - iné neaktívne osoby

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Európska únia	41,4	42,3	43,6	43,3	43,3	43,8	43,5
Česká republika	24,4	26,3	27,1	26,2	26,8	25,1	25,1
Slovensko	29,6	30,9	30,2	28,7	26,7	26,6	30,0

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

3.3 Miera rizika chudoby podľa typu domácnosti

V nasledujúcom texte sa budeme zaoberať mierou rizika chudoby v jednotlivých typoch domácností na úrovni EÚ, v Českej republike a na Slovensku. Na základe získaných hodnôt vyhodnotíme, ktorý typ slovenskej domácnosti je najviac ohrozený chudobou, ktorá skupina obyvateľstva je najviac vystavená riziku chudoby podľa ich ekonomickej aktivity a zároveň dané hodnoty porovnáme s hodnotami v Českej republike.

Jednočlenné domácnosti sú tvorené mladými slobodnými ľuďmi, staršími osobami, ktorým zomrel partner a taktiež sú tvorené z dôvodu rozvodu manželov. Podľa posledného

sčítania obyvateľstva na Slovensku tvorili prevahu domácností jednotlivcov slobodných osôb muži vo veku do 35 rokov. Najvyššie zastúpenie rozvedených jednotlivcov nachádzame taktiež v mužskej časti populácie a to vo veku od 47 rokov do 53 rokov (viac ako 45 %). V prípade starších ľudí dochádza k tvorbe jednočlennej domácnosti v dôsledku úmrtia jedného z manželov. Ku vzniku jednočlennej domácnosti ovdovených žien dochádza vo veku 59 rokov, zatiaľ čo u mužov dochádza k ovdoveniu až v 68 rokoch.³⁴

V súčasnosti počet jednočlenných domácností narastá, do roku 2030 by mali jednočlenné domácnosti tvoriť až 30 % všetkých domácností. Avšak tento typ domácnosti je vystavený vysokému riziku chudoby a to z dôvodu, že do domácnosti plynie iba jeden príjem, z ktorého daná osoba musí uhradiť všetky náklady. Ak je osoba poberateľom dôchodku, je jej riziko chudoby ešte vyššie, pretože výška dnešných dôchodkov je nepostačujúca na uspokojenie základných ľudských potrieb a tak sa dôchodca dostáva do situácie chudoby. Ako môžeme vidieť z nasledujúcej tabuľky č. 7, v Európskej únii je mierou rizika chudoby jednočlenných domácností ohrozených v priemere až 25 % ľudí. V Slovenskej republike došlo za posledných 6 rokov k poklesu tohto ukazovateľa o necelé 4 percentuálne body, teda môžeme hovoriť o pozitívnom vývojovom trende.

Tabuľka č. 7: Miera rizika chudoby vyjadrená v % - jednočlenná domácnosť

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Európska únia	25,3	25,9	25,2	24,9	25,0	25,3	25,6
Česká republika	18,0	18,2	14,9	14,7	15,4	19,0	20,2
Slovensko	19,1	18,7	19,3	15,5	15,7	15,0	15,5

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

Okrem jednočlenných domácností bude do roku 2030 narastať aj počet dvojčlenných domácností. V tomto roku budú tvoriť viac ako 25 % všetkých domácností na Slovensku. Tabuľka č. 8 zobrazuje mieru rizika chudoby v dvojčlennej domácnosti. Pri porovnaní s predchádzajúcou tabuľkou vidíme, že miera rizika chudoby výrazne klesla. Hlavným dôvodom nižšieho percenta ohrozenia chudobou je skutočnosť, že do domácnosti plynú dva príjmy alebo dôchodky. V Slovenskej republike bolo v roku 2016 ohrozených chudobou iba 5,4 % dvojčlenných domácností, čo predstavuje značný pokles oproti jednočlennej domácnosti a to až o 10 percentuálnych bodov.

³⁴ ŠPROCHA, B. – VAŇO, B. – BLEHA, B. 2014. *Prognóza vývoja rodín a domácností na Slovensku do roku 2030*. Bratislava: 2014. s. 61 - 64. ISBN 978-80-225-3961-6.

Tabuľka č. 8: Miera rizika chudoby vyjadrená v % - dvojčlenná domácnosť

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Európska únia	11,3	11,6	11,3	10,9	10,9	11,3	11,7
Česká republika	4,2	5,3	5,0	4,5	5,8	5,5	5,1
Slovensko	6,3	5,3	6,9	6,3	7,5	6,9	5,4

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

Podľa prognózy vývoja rodín a domácností na Slovensku sa do roku 2030 bude znižovať počet viacčlenných domácností. Čím viac členov bude mať domácnosť, tým menšie bude jej zastúpenie. K najväčšiemu poklesu dôjde v prípade domácnosti, ktorá má viac ako 6 členov. Do roku 2030 poklesne počet tohto typu domácnosti o 7,5 %. Pri porovnaní jednotlivých krajov Slovenska dochádza k vzniku rozdielov vo veľkosti domácností. Na tejto skutočnosti sa podieľa rozdielna intenzita sobášnosti a pôrodnosti v krajoch. Môžeme zhodnotiť, že najpočetnejšie domácnosti prevládajú v Žilinskom a Prešovskom kraji a naopak domácnosti s najnižším priemerným počtom členov domácnosti sa vyskytujú na západe Slovenska, konkrétne v Bratislavskom kraji.³⁵

Tabuľka č. 9 zobrazuje mieru rizika chudoby domácnosti, v ktorej žijú rodičia s jedným dieťaťom. Za posledných 6 rokov došlo v EÚ k nárastu rizika chudoby daného typu domácnosti o 2 percentuálne body. Slovenská republika a Česká republika zaznamenáva pozitívnejší vývoj, pretože v oboch krajinách dochádza k postupnému poklesu. Ak porovnáme tieto dve krajiny, vidíme, že rodičia s jedným nezaopatreným dieťaťom sú v Českej republike ohrození menším rizikom chudoby, ako na Slovensku.

Tabuľka č. 9: Miera rizika chudoby vyjadrená v % - rodičia s 1 nezaopatreným dieťaťom

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Európska únia	11,6	12,8	13,0	12,9	13,5	12,8	13,6
Česká republika	7,9	6,8	6,8	8,5	8,0	6,2	6,4
Slovensko	12,0	13,2	12,4	10,0	13,2	9,2	10,5

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

Tradičný model štvorčlennej rodiny je v posledných rokoch na ústupe. Percento zastúpenia tohto typu domácnosti má do roku 2030 poklesnúť o necelých 7 %. Daná skutočnosť je dôsledkom, že rodičia nemajú dostatok času na výchovu detí popri pracovných povinnostiach, a tak sa zväčša rozhodnú iba pre jedno dieťa.

³⁵ ŠPROCHA, B. – VAŇO, B. – BLEHA, B. 2014. *Prognóza vývoja rodín a domácností na Slovensku do roku 2030*. Bratislava: 2014. s. 76 - 78. ISBN 978-80-225-3961-6.

Na nasledujúcej tabuľke č. 10 môžeme vidieť, že štvorčlenná domácnosť (dvaja rodičia a dve nezaopatrené deti) je vystavená väčšiemu riziku chudoby, oproti predchádzajúcej (trojčlennej) domácnosti. Dôvodom je skutočnosť, že táto domácnosť potrebuje viac finančných prostriedkov, či už ide o náklady na školu, oblečenie alebo stravu pre deti. Z tabuľky vidíme, že v Európskej únii došlo k miernemu poklesu tejto hodnoty, čo však nemôžeme tvrdiť o hodnotách v Českej republike a Slovenskej republike. V roku 2010 sa hodnota rizika chudoby v Slovenskej republike nachádzala na úrovni 11 %, no do roku 2016 došlo k jej nárastu o 4,8 percentuálneho bodu.

Tabuľka č. 10: Miera rizika chudoby vyjadrená v % - rodičia s 2 nezaopatrenými deťmi

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Európska únia	15,1	15,3	15,0	14,3	15,0	14,8	14,7
Česká republika	8,7	9,3	8,9	6,4	8,3	9,1	9,3
Slovensko	11,0	13,1	14,3	13,2	11,4	14,7	14,8

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

Na základe predchádzajúcich tabuliek vidíme, že s narastajúcim počtom detí v rodine, narastá aj ohrozenosť domácnosti rizikom chudoby. Tabuľka č. 11 zobrazuje hodnoty miery rizika chudoby domácnosti, v ktorej bývajú rodičia s tromi nezaopatrenými deťmi. Tento typ domácnosti predstavuje najviac ohrozenú skupinu domácností rizikom chudoby. Môžeme konštatovať, že päťčlenná domácnosť je vystavená vysokému riziku chudoby z dôvodu vysokej finančnej náročnosti, ktorú si vyžadujú deti. Na základe tabuľky vidíme, že miera rizika chudoby má v Európskej únii, v Českej republike, ako aj na Slovensku narastajúci charakter. Priemer Európskej únie sa v roku 2016 nachádzal na úrovni 26,9 %. V Slovenskej republike bolo rizikom chudoby päťčlennej domácnosti ohrozených v roku 2016 necelých 35 %. Pri porovnaní s trojčlennou domácnosťou ide o výrazný nárast tohto percenta až o 24,3 percentuálneho bodu.

Tabuľka č. 11: Miera rizika chudoby vyjadrená v % - rodičia s 3 nezaopatrenými deťmi

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Európska únia	26,6	25,1	26,1	27,1	26,6	27,4	26,9
Česká republika	20,9	23,9	22,4	13,8	24,0	25,1	21,0
Slovensko	29,8	32,6	35,1	29,9	28,4	32,9	34,8

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

Podľa prognózy vývoja rodín a domácností na Slovensku do roku 2030 výrazne vzrastie počet domácností bez detí. Zatiaľ čo v roku 2015 bolo na Slovensku 614 000 domácností bez detí, v roku 2030 má tento počet vzrásť až na 726 500 domácností. Narastajúci trend sa predpokladá aj pri domácnostiach s deťmi, avšak rast počtu domácností s deťmi nebude až tak výrazný, ako pri domácnostiach bez detí. V roku 2015 bolo na Slovensku 528 200 domácností s deťmi. Do roku 2030 má dôjsť k nárastu tohto počtu na 540 600 domácností s deťmi. Počet domácností bez detí a s deťmi je v jednotlivých krajoch Slovenska rozdielny. Na severe stredného a východného Slovenska prevládajú domácnosti s deťmi. Naopak domácnosti bez detí prevládajú v Bratislavskom kraji a jeho okolí, na Pohroní a na juhozápade Slovenska.³⁶

Tabuľka č. 12 zobrazuje mieru rizika chudoby domácností bez detí. Na základe tabuľky vidíme, že vývoj rizika chudoby má v Európskej únii mierny narastajúci charakter. Česká republika a Slovenská republika dosahujú lepšie výsledky, ako je priemer EÚ. V roku 2016 bolo na Slovensku ohrozených 7,2 % domácností rizikom chudoby, čo je menej ako polovica z hodnoty priemeru EÚ. Pri porovnaní Českej republiky a Slovenskej republiky vidíme, že Česká republika dosahovala od roku 2010 do roku 2014 nižšie hodnoty ako Slovenská republika. V roku 2015 došlo k vyrovnaniu týchto hodnôt. Dokonca v roku 2016 boli slovenské domácnosti bez detí vystavené nižšiemu riziku chudoby ako české domácnosti. Môžeme konštatovať, že vývoj rizika chudoby daného typu domácnosti je na Slovensku pozitívnejší, ako v Českej republike, pretože hodnoty rizika chudoby klesajú.

Tabuľka č. 12: Miera rizika chudoby vyjadrená v % - domácnosť bez detí

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Európska únia	14,5	15,1	14,8	14,6	15,0	15,3	15,5
Česká republika	6,5	7,1	7,5	7,1	7,3	7,9	7,9
Slovensko	8,1	7,9	9,0	7,5	8,6	7,9	7,2

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

Počet domácnosti s deťmi bude mať do roku 2030 klesajúci charakter. V súčasnosti mladí ľudia uprednostňujú svoj kariérny život, pred manželským životom a práve preto dochádza k poklesu domácností s deťmi. Na základe tabuľky č. 13 môžeme vidieť, že ohrozenosť domácností s deťmi v Európskej únii má mierny narastajúci charakter. Pri

³⁶ ŠPROCHA, B. – VAŇO, B. – BLEHA, B. 2014. *Prognóza vývoja rodín a domácností na Slovensku do roku 2030*. Bratislava: 2014. s. 76 - 78. ISBN 978-80-225-3961-6.

porovnaní s tabuľkou č. 12 vidíme, že domácnosť s deťmi je vystavená vyššiemu riziku chudoby, ako domácnosť bez detí. Za posledných 6 rokov došlo k nárastu rizika chudoby aj v Slovenskej republike. Na základe tabuľky vidíme, že v roku 2016 bolo ohrozených chudobou 17,2 % slovenských domácností, čo predstavuje oproti predchádzajúcej tabuľke nárast až o 10 percentuálnych bodov. Ak porovnáme získané hodnoty v Českej republike a Slovenskej republike, môžeme konštatovať, že vývoj v Českej republike je pozitívnejší, ako na Slovensku.

Tabuľka č. 13: Miera rizika chudoby vyjadrená v % - domácnosť s deťmi

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Európska únia	18,5	18,6	18,8	18,8	19,4	19,4	19,1
Česká republika	11,4	12,4	11,6	10,1	12,1	11,5	11,5
Slovensko	15,0	16,8	16,5	16,3	16,0	15,7	17,2

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

3.3.1 Príklad chudoby – jednočlenná domácnosť (dôchodkyňa)

Na základe rozhovoru s pani Martou (74), obyvateľkou obce Pobedim, v ktorej bývam si v nasledujúcich riadkoch priblížime situáciu chudoby, v ktorej sa pani Marta nachádza každý mesiac. Manžel jej zomrel keď mala 34 rokov, takže je na všetko sama. V súčasnosti poberá dôchodok, no napriek tomu, že pracovala celý život, výška dôchodku je pre ňu nepostačujúca na uspokojenie životných potrieb. Starenke je každý mesiac vyplácaný dôchodok vo výške 300 €, avšak po odpočítaní všetkých nevyhnutných nákladov (nákladov na byt: 125 €, obedy: 100 €, energie: 26 € a lieky: 30 €) jej mesačne zostane 19 €. Pani Marta hovorí, že obedy jej už 12 rokov nosí opatrovateľka Erika, a to od pondelku do piatku. Táto opatrovateľka si pani Martu obľúbila natoľko, že cez víkend jej nosí obedy z toho, čo navarila pre svoju rodinu. Na raňajky a večeru má starenka chlieb so salámou, ktorú si v obchode kúpi za dve eurá. Keď ju zje, tak na raňajky jej zostane iba suchý chlieb a čaj. Takto vyzerajú jej raňajky a večere deň, čo deň až do nasledujúceho mesiaca, kedy jej je vyplatený ďalší dôchodok. Potraviny, ako sú jogurty, mäso, či ovocie a zelenina sú pre pani Martu luxusom, ktorý si nemôže dovoliť.

Hovorí, že dlhé dni si kráti vyšívaním a štrikovaním, avšak aj táto jej záľuba stojí pár eur, no pani Marta si túto svoju záľubu zo svojho dôchodku nemôže dovoliť. Na bavlnky, vlnu a plátno jej finančne prispieva jej 49-ročný syn, ktorý býva v susednej obci.

Starenka zhodnotila svoju situáciu takto: „Nariekanie mi nepomôže. Musím žiť z toho, čo mám, pretože mi nič iné ani nezostáva. Chudoba je jednoznačne vec nášho štátu, keď dovolí, aby starí ľudia končili svoj život takto smutne. Som vďačná, že sa aj v dnešnej dobe nájdú ľudia, ktorí sú ochotní pomôcť, bez nich by som prežila len veľmi ťažko.“

3.3.2 Príklad chudoby – päťčlenná domácnosť

V nasledujúcich riadkoch si opíšeme situáciu 5-člennej rodiny: otca (43), matky (34) a ich troch detí Patrika (7), Kristínky (5) a Anny (2). K daným informáciám sme dospeli na základe rozhovoru s touto rodinou, ktorá žije v obci Pobedim. Otec rodiny je ženatý už tretíkrát, z predchádzajúcich manželstiev má ešte 4 deti, na ktoré musí mesačne platiť výživné. Matka tejto rodiny je na materskej dovolenke a otec je nezamestnaný z dôvodu zdravotných ťažkostí. Otec sa snaží finančne vypomôcť rodine aspoň nejakou finančnou čiastkou a tak pomáha susedom s prácami okolo domu, ktorí mu za to zaplatia. Mesačný príjem tejto rodiny je 400 €. Z tohto príjmu si rodina nemôže dovoliť bývať v podnájme, pretože by im nezostali žiadne peniaze na ostatné potreby, preto sa rodina rozhodla bývať v pojazdnom karavane. Rodina si na kúpu karavanu zobrala pôžičku s mesačnou splátkou 60 €. Ďalšími mesačnými výdavkami tejto rodiny sú: výživné na deti (95 €), plynová bomba (20 €), vrece uhlia (40 €) a taktiež výdavky na deti, či už na školu alebo škôlku (25 €). Po odpočítaní všetkých mesačných výdavkov zostane rodine na živobytie 160 €, teda na jedného člena pripadá 32 € mesačne. Situácia tejto rodiny je veľmi nepriaznivá, na to, aby prežili musia prať veci v potoku, pretože nemajú na pračku a ani na sporák a preto varia na plynovej bombe.

Otec rodiny sa k tejto situácii vyjadril takto: „Ťažko sa mi o tom hovorí, hlavne kvôli deťom. Viem, že im nemôžem dopriať všetko to, čo majú ich rovesníci. Niekedy je mi z toho až do plaču, no som šťastný, že máme jeden druhého a že sa máme navzájom radi. Najhoršie je to v zime, vtedy musíme kúriť s uhlím, čo sú výdavky navyše. Síce máme za dedinou les, no neodvážim sa ísť krahnúť drevo, pretože si uvedomujem, že ak by ma zavražili za krádež dreva, rodina by neprežila.“

3.4 Materiálna a sociálna deprivácia

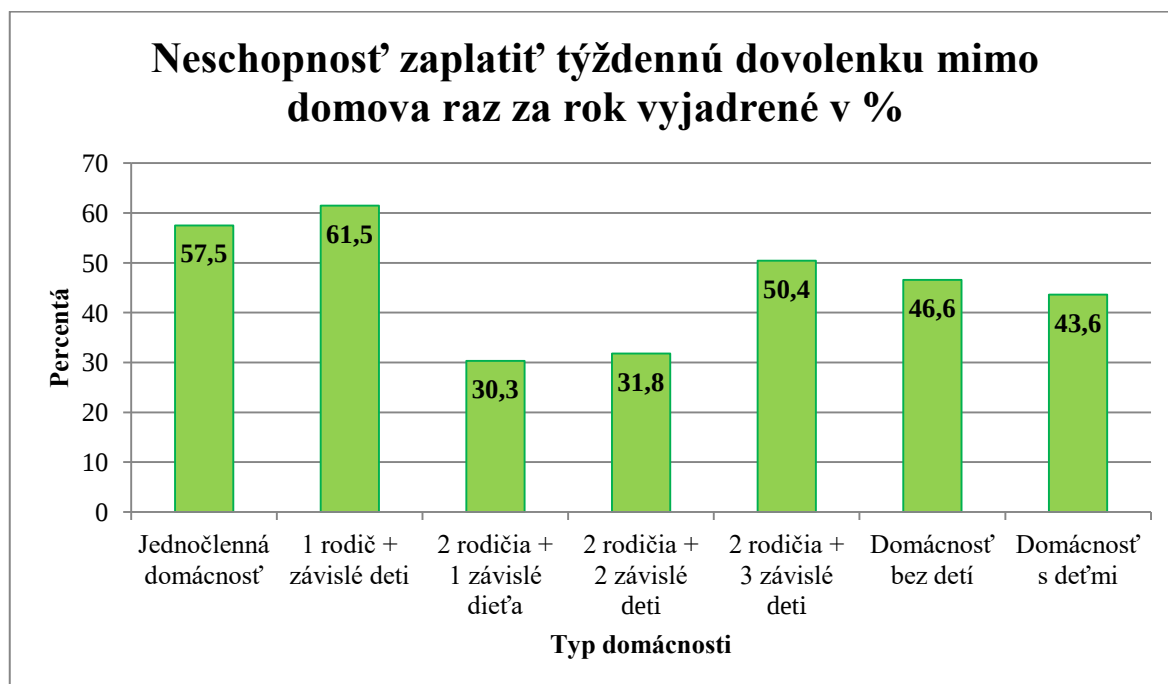
Mieru rizika chudoby a sociálneho vylúčenia môžeme merať na základe štatistického zisťovania EU SILC o príjmoch a životných podmienkach. Vďaka tomuto štatistickému zisťovaniu dokážeme vypočítať nielen príjmové indikátory, ale aj materiálnu depriváciu a zoskupenie indikátorov na meranie rizika chudoby (miera rizika chudoby, závažná materiálna deprivácia, veľmi nízka intenzita práce).

Za materiálne deprimovanú osobu považujeme osobu, ktorá si zo svojich finančných možností nemôže dovoliť štyri z deviatich položiek a tými sú: auto, telefón, pračka, televízor, udržanie tepla v domácnosti, zabezpečenie pravidelného jedla s mäsom, schopnosť čeliť neočakávaným výdavkom, platenie nájomného a hypoték a možnosť zaplatiť týždennú dovolenku mimo domu raz za rok. Osoba žije v materiálnej deprivácii aj v prípade, že nepracuje alebo pracuje iba príležitostne.³⁷

Na nasledujúcom grafe č. 9 môžeme vidieť percentuálny podiel jednotlivých typov domácností, ktoré si nemôžu dovoliť zaplatiť dovolenku mimo domu ani raz za rok. Týždňovú dovolenku si v Slovenskej republike v roku 2016 nemohli dovoliť najmä domácnosti s jedným rodičom a závislými deťmi. Až 61,5 % takýchto typov domácností nebolo na dovolenke mimo domu z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov, keďže jeden rodič nedokáže zarobiť dostatok peňazí na to, aby počas roka ušetril aj na dovolenku. Ďalším najohrozenejším typom domácnosti, ktorá si nemohla dovoliť ísť na dovolenku bola jednočlenná domácnosť, a to z rovnakého dôvodu ako pri predchádzajúcej domácnosti. Naopak až necelých 70 % domácností s dvoma rodičmi a jedným závislým dieťaťom bolo v roku 2016 schopných zaplatiť dovolenku mimo domu.

³⁷ GERBERY, D. 2011. *Pretrvávajúca chudoba – analýza longitudinálnej databázy EU SILC*. [online]. Bratislava: 2011. [cit. 2018-03-20]. Dostupné na internete: <https://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2011/Gerbery/gerbery_2251.pdf>.

Graf č. 9: Neschopnosť zaplatiť týždennú dovolenku mimo domova raz za rok podľa typu domácnosti, vyjadrené v % za rok 2016

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

Ľudia žijúci v situácii materiálnej deprivácie sa cítia ostranení na okraj spoločnosti, pretože nemajú dostatok finančných prostriedkov na to, aby mohli dôstojne žiť. Ostatní ľudia ich vnímajú ako „chudákov“, vyhýbajú sa kontaktu s nimi, čo negatívne vplýva na psychiku ľudí žijúcich v materiálnej deprivácii.

Zo štatistického zisťovania EU SILC vyplýva, že najvyšší počet materiálne deprimovaných osôb z krajín Európskej únie je v Maďarsku, Bulharsku a Rumunku. V týchto krajinách bolo v roku 2016 materiálne deprimovaných až 25 % obyvateľstva. Naopak najmenšiemu riziku materiálnej deprivácie sú vystavené osoby žijúce v škandinávskych štátoch, ale môžeme sem zaradiť aj krajiny EÚ, ako Rakúsko, Nemecko a Francúzsko.³⁸

3.4.1 Miera materiálnej deprivácie podľa ekonomickej aktivity

Nasledujúcu kapitolu sme venovali zhodnoteniu ohrozenosti ľudí materiálnou depriváciou podľa ich ekonomickej aktivity. Získané údaje budeme analyzovať v období od roku 2014 do roku 2016. Dané údaje sme získali až od roku 2014 z dôvodu, že v tomto

³⁸ VLAČUHA, R. – KOVÁČOVÁ, Y. 2017. *EU SILC 2016 Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia*. Bratislava: 2017. s. 10 - 12. ISBN 978-80-8121-557-5.

roku sa prvý krát začala skúmať materiálna deprivácia podľa ekonomickej aktivity. Podľa tohto ukazovateľa sú najmenej ohrození zamestnaní ľudia. V tabuľke č. 14 vidíme, že miera ohrozenosti zamestnaných ľudí materiálnou depriváciou sa vyvíja pozitívnym smerom, pretože hodnoty majú klesajúci charakter. Priemer EÚ sa v roku 2016 nachádzal na úrovni 10 %. Česká republika a Slovenská republika dosahovali oproti priemeru EÚ nižšie hodnoty, pričom v Českej republike bolo materiálnou depriváciou ohrozených o polovicu menej ľudí, ako bol priemeru EÚ. Slovensko zaznamenalo za posledné 3 roky pokles ohrozenosti zamestnaných ľudí materiálnou depriváciou o 1,4 percentuálneho bodu.

Tabuľka č. 14: Miera materiálnej deprivácie v % - zamestnané osoby

	2014	2015	2016
Európska únia	12,9	11,2	10,0
Česká republika	6,5	5,4	4,7
Slovensko	9,8	9,0	8,4

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

Materiálnou depriváciu sú najviac ohrození ľudia, ktorí nepracujú. Ako vidieť z tabuľky č. 15, materiálnou depriváciou je ohrozená až približne polovica nezamestnaných ľudí. Získané hodnoty sa síce vyvíjajú pozitívnym smerom, no napriek tomu dosahujú vysoké hodnoty. V prípade Slovenskej republiky ide o medziročný pokles tejto hodnoty v rokoch 2014 - 2015 o 2,7 percentuálneho bodu a medzi rokmi 2015 – 2016 o 2 percentuálne body. Česká republika a Slovenská republika dosahujú v danom ukazovateli horšie výsledky, ako je priemer Európskej únie.

Tabuľka č. 15: Miera materiálnej deprivácie v % - nezamestnané osoby

	2014	2015	2016
Európska únia	49,3	46,5	44,1
Česká republika	46,8	42,5	44,9
Slovensko	53,9	51,2	49,2

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

Dôchodcovia predstavujú druhú najmenej ohrozenú skupinu ľudí materiálnou depriváciou. To znamená, že väčšina dôchodcov si zo svojho dôchodku môže dovoliť štyri z deviatich položiek, ktoré boli spomenuté vyššie. V Slovenskej republike bolo v roku 2016 ohrozených 17,4 % dôchodcov materiálnou depriváciou. Môžeme si všimnúť, že

percento ohrozenia penzistov na Slovensku za posledné roky poklesol, no napriek tomu dosahuje pri porovnaní s Českou republikou vysoké hodnoty. Rozdiel v miere materiálnej deprivácie medzi týmito krajinami predstavuje hodnotu až 10 percentuálnych bodov.

Tabuľka č. 16: Miera materiálnej deprivácie v % - dôchodcovia

	2014	2015	2016
Európska únia	15,7	13,7	13,0
Česká republika	11,3	9,8	7,9
Slovensko	20,6	18,4	17,4

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

Tabuľka č. 17 zobrazuje hodnoty miery materiálnej deprivácie iných neaktívnych osôb. Miera ohrozenosti iných neaktívnych osôb sa v Slovenskej republike pohybuje približne na rovnakej úrovni ako miera ohrozenosti seniorov a to vďaka sociálnym dávkam a príspevkom od štátu. Priemer EÚ sa v roku 2016 nachádzal na úrovni 21,7 %. Situácia na Slovensku a v Českej republike je o niečo lepšia ako v EÚ, pretože získané hodnoty sa nachádzajú na nižšej úrovni. V Slovenskej republike hodnota ukazovateľa stagnuje a nachádza sa na úrovni 17,7 %.

Tabuľka č. 17: Miera materiálnej deprivácie v % - iné neaktívne osoby

	2014	2015	2016
Európska únia	25,8	23,3	21,7
Česká republika	16,2	13,2	11,7
Slovensko	22,0	17,7	17,7

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

3.4.2 Miera materiálnej deprivácie podľa typu domácnosti

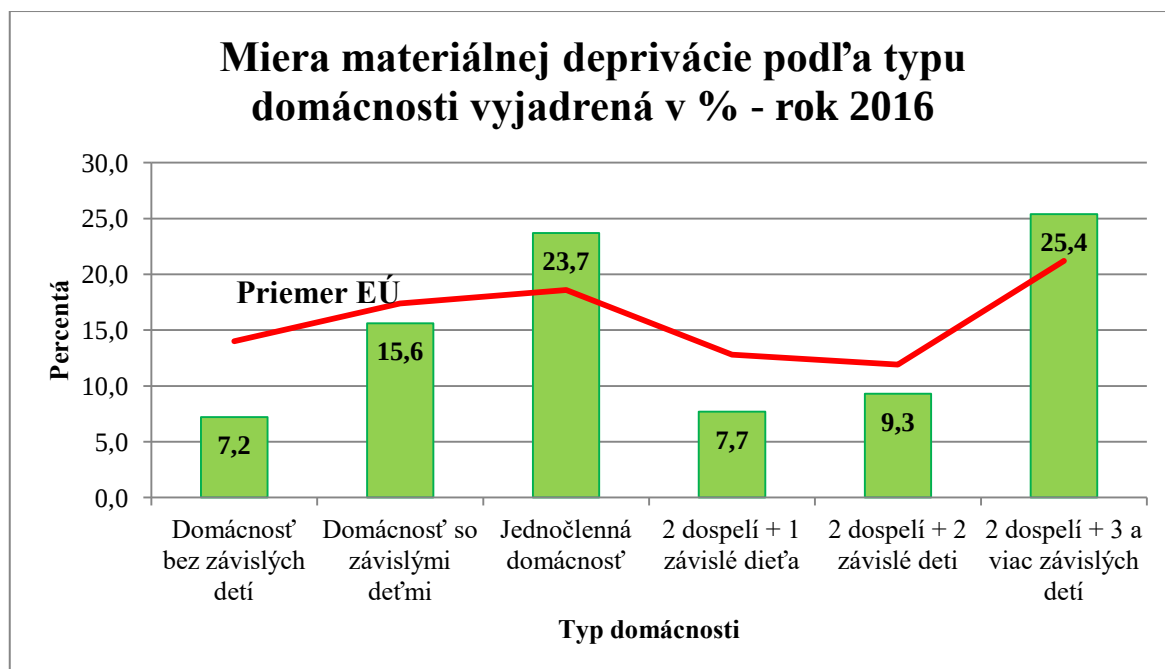
Kapitolu 3.4.2 sme venovali zhodnoteniu vývoja materiálnej deprivácie podľa typu domácnosti. Dané údaje sme získali za obdobie rokov 2014 – 2016 pre Slovenskú republiku a pre Európsku úniu. Hodnoty miery materiálnej deprivácie pre EÚ sme zakomponovali do grafu z dôvodu lepšieho zhodnotenia vývoja materiálnej deprivácie na Slovensku.

Z databázy EU SILC 2016 vyplýva, že najohrozenejším typom domácnosti je domácnosť s rozvedenou osobou, ktorá počas svojho života neuzavrela manželský zväzok. Riziko materiálnej deprivácie tohto typu domácnosti je až trojnásobne vyššie, ako

v prípade domácnosti s vydatou/ženatou osobou. Významným aspektom, ktorý taktiež ovplyvňuje ohrozenosť domácnosti materiálnou depriváciou je zdravie človeka. Ak dôjde k zhoršeniu zdravotného stavu u osoby, ktorá stojí na čele domácnosti, automaticky dôjde aj k nárastu ohrozenosti domácnosti materiálnou depriváciou. Pri porovnaní jednotlivých krajov Slovenska, sme dospeli k záveru, že materiálnou depriváciou je najviac ohrozený Bratislavský a Košický kraj. Daná skutočnosť je dôsledkom vyššej ceny nehnuteľností v týchto krajoch, čo má za následok aj problémy so splácaním hypoték.³⁹

Graf č. 10 zobrazuje ohrozenosť slovenských rodín materiálnou depriváciou v roku 2016. Domácnosť s dvoma dospelými a troma závislými deťmi predstavuje najohrozenejší typ domácností, ktorý tvorí až ¼ všetkých domácností. Druhou najohrozenejšou skupinou sú jednočlenné domácnosti, pričom hodnoty oboch spomínaných typov domácností prekračujú hodnoty priemeru EÚ. Naopak najmenej ohrozenou domácnosťou je domácnosť bez závislých detí a to 7,2 %. Nízkemu riziku materiálnej deprivácie sú vystavené aj domácnosti s dvoma dospelými a jedným závislým dieťaťom, úroveň ohrozenosti dosiahla hodnotu 7,7 %. Slovenské domácnosti ohrozené nízkym percentom materiálnej deprivácie sa nachádzajú pod hranicou priemeru EÚ.

Graf č. 10: Miera materiálnej deprivácie podľa typu domácnosti vyjadrená v % - rok 2016

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

³⁹ ŠOLTÉS, E. – GAJDOŠÍK, M. 2014. *Dopad revízie depriváčnych položiek na hodnotenie materiálnej deprivácie slovenských domácností na základe databázy EU SILC 2016*. Bratislava: Fakulta hospodárskej informatiky, 2016. s. 192.

Pre názornejšie porovnanie vývoja materiálnej deprivácie na Slovensku, nižšie uvádzame tabuľku č. 18. Môžeme si všimnúť, že v roku 2014 boli materiálnou depriváciou najviac ohrozené jednočlenné domácnosti a domácnosti s dvoma dospelými a tromi závislými deťmi. Počas týchto troch rokov dosahovali spomínané domácnosti „prvenstvo“ v ohrozenosti materiálnou depriváciou. Pozitívnom je skutočnosť, že hodnoty ohrozenosti majú klesajúci charakter. Domácnosť bez závislých detí a domácnosť s dvoma dospelými a jedným závislým dieťaťom predstavovali domácnosti, ktoré boli vystavené najnižšiemu riziku ohrozenia materiálnou depriváciou. Už spomínaná domácnosť s dvoma dospelými a jedným závislým dieťaťom zároveň dosiahla za posledné tri roky najväčší pokles hodnôt materiálnej deprivácie.

Tabuľka č. 18: Vývoj materiálnej deprivácie v SR podľa typu domácnosti v %

Typ domácnosti	2014	2015	2016
Domácnosť bez závislých detí	11,2	8,9	7,2
Domácnosť so závislými deťmi	19,3	17,2	15,6
Jednočlenná domácnosť	28,7	24,0	23,7
2 dospelí + 1 závislé dieťa	13,8	8,5	7,7
2 dospelí + 2 závislé deti	11,0	11,2	9,3
2 dospelí + 3 a viac závislých detí	27,9	27,6	25,4

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

3.4.3 Miera materiálnej deprivácie podľa úrovne vzdelania

Na Slovensku existujú v oblasti vzdelania veľké rozdiely, či už ide o rozdiely medzi jednotlivými regiónmi alebo rozdiely týkajúce sa rómskej komunity. V Slovenskej republike má ukončené stredné vzdelanie s maturitou až 70 % obyvateľstva vo veku 25 až 64 rokov.⁴⁰ Podiel ľudí s terciárnym vzdelávaním vo veku od 25 do 64 rokov je na Slovensku stále nízky, hodnota dosahuje 21 %. Na slovenských vysokých školách študuje pri porovnaní s priemerom krajín OECD (Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj) o 15 percentuálnych bodov menej študentov. Slovenskí študenti zväčša ukončujú vzdelávaciu cestu získaním magisterského, inžinierskeho alebo doktorandského titulu, čo však nemôžeme tvrdiť o krajinách OECD, kde študenti väčšinou končia bakalárskym titulom. Dĺžka štúdia na Slovensku predstavuje jednu z najdlhších v rámci krajín OECD, študujeme minimálne o rok viac. Avšak ani skutočnosť, že študujeme dlhšie nám

⁴⁰ KLÁTIK, P. – TUNEGA, M. 2017. *Porovnanie terciárnych vzdelávacích systémov v SR a krajinách OECD*. Bratislava: INEKO, 2017. s. 5 - 9.

nezabezpečí prepojenie s praxou. Pravdepodobnosť, že ľudia so základným vzdelaním budú zažívať materiálnu depriváciu je takmer trikrát vyššia, ako u ľudí s vysokoškolským vzdelaním.⁴¹

V tabuľkách č. 19 - 21 porovnáme percentuálnu mieru materiálnej deprivácie ľudí s primárnym, stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním. Tabuľka č. 19 zobrazuje mieru materiálnej depriváciu u ľudí so základným vzdelaním. Mladí ľudia, ktorí ukončili iba základnú školu sú vystavení najvyššiemu stupňu ohrozenia materiálnou depriváciou, pretože ich vzdelanie je na nízkej úrovni a preto sú nútení vykonávať menej kvalifikované práce, ktoré sú ohodnotené aj nižšou mzdou. Na Slovensku bolo v roku 2016 ohrozených materiálnou depriváciou viac ako 31 % ľudí s primárnym vzdelaním. Táto hodnota je o necelých 6 percentuálnych bodov vyššia oproti priemeru EÚ. Môžeme si všimnúť, že vývoj daného ukazovateľa má vo všetkých troch prípadoch klesajúci charakter.

Tabuľka č. 19: Miera materiálnej deprivácie v % - primárne vzdelanie

	2014	2015	2016
Európska únia	29,0	26,6	25,3
Česká republika	24,5	23,0	21,2
Slovensko	34,3	33,5	31,2

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

Ľudia so stredoškolským vzdelaním sú vystavení nižšiemu riziku materiálnej deprivácie oproti ľuďom s primárnym vzdelaním. Daná skutočnosť je dôsledkom, že stredoškolsky vyštudované osoby sa môžu uplatniť na lepšie platených pozíciách, ktoré zodpovedajú ich vzdelaniu. Pri porovnaní tabuľky č. 20 s predchádzajúcou tabuľkou č. 19 vidíme, že miera materiálnej deprivácie ľudí so stredoškolským vzdelaním v roku 2016 na Slovensku dosahovala nižšie hodnoty o viac ako polovicu, oproti ľuďom so základným vzdelaním. V Českej republike bolo v roku 2016 ohrozených materiálnou depriváciou 7,8 % stredoškolsky vyštudovaných ľudí, zatiaľ čo na Slovensku dosahovala táto hodnota 14,4 %. Môžeme konštatovať, že ľudia so sekundárnym vzdelaním sú v Českej republike vystavení nižšiemu riziku materiálnej deprivácie, ako na Slovensku.

⁴¹ GALÁŠ, P. – ŠIŠKOVIČ, M. – TOMAN, J. 2016. *EAG 2016: Vybrané údaje o Slovensku*. [online]. Bratislava: 2016. [cit. 2018-04-02]. Dostupné na internete: <<https://www.minedu.sk/data/att/10336.pdf>>.

Tabuľka č. 20: Miera materiálnej deprivácie v % - stredoškolské vzdelanie

	2014	2015	2016
Európska únia	18,5	16,0	14,2
Česká republika	11,2	9,2	7,8
Slovensko	17,9	15,4	14,4

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

Ľudia s terciárnym vzdelaním majú vyššiu šancu zamestnať sa, ako aj získať vyššiu mzdu. Na základe výskumov⁴² Inštitútu vzdelávacej politiky môžeme konštatovať, že rozdiel medzi príjmami vysokoškolsky vzdelaných ľudí je oproti ľuďom s vyšším sekundárnym vzdelaním vyšší ako rozdiel medzi príjmami ľudí s vyšším sekundárnym vzdelaním a osôb bez tohto vzdelania.

Vývoj materiálnej deprivácie vysokoškolsky vzdelaných ľudí má na Slovensku pozitívny trend. Od roku 2014 došlo k poklesu tohto ukazovateľa o necelé 3 percentuálne body. V roku 2016 bolo na Slovensku ohrozených materiálnou depriváciou iba 3,9 % ľudí, ktorí vyštudovali vysokú školu. Avšak táto hodnota je pri porovnaní s Českou republikou vysoká, pretože u našich susedov bolo materiálnou depriváciou ohrozených o polovicu menej ľudí s vysokoškolským vzdelaním. Pozitívom je skutočnosť, že hodnoty daného ukazovateľa v Slovenskej republike sa nachádzajú pod priemerom krajín EÚ.

Tabuľka č. 21: Miera materiálnej deprivácie v % - vysokoškolské vzdelanie

	2014	2015	2016
Európska únia	6,7	5,8	4,9
Česká republika	2,9	2,0	1,7
Slovensko	6,8	5,6	3,9

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT

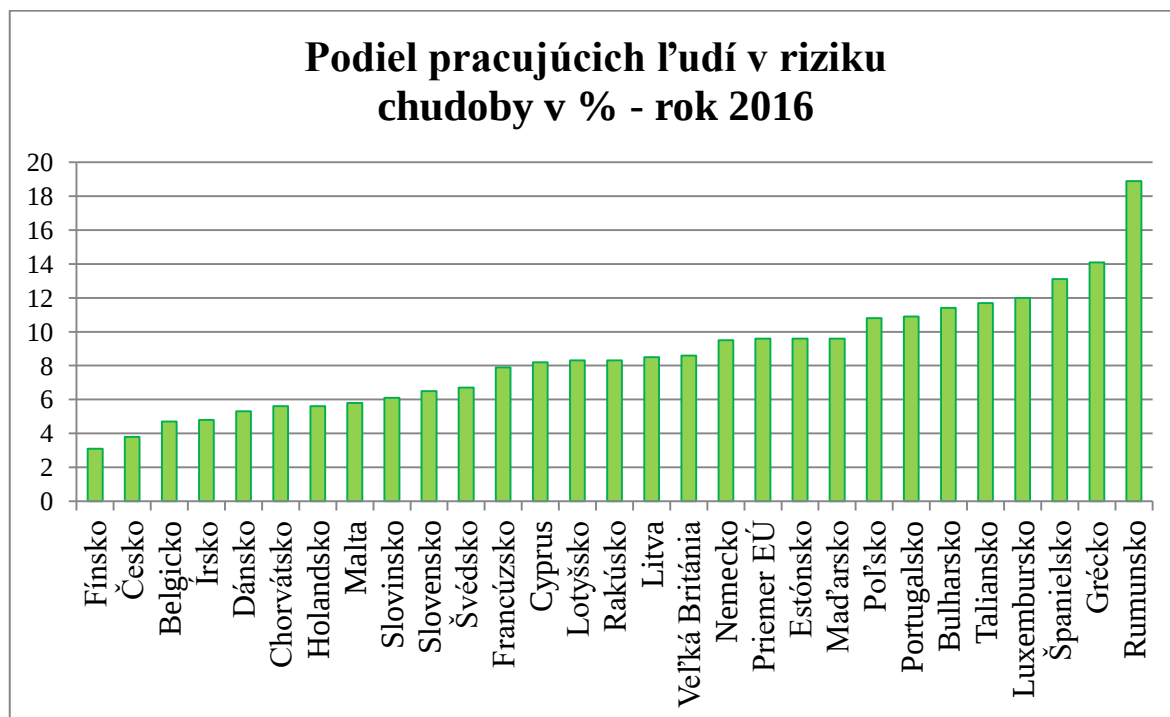
⁴² GALÁŠ, P. – ŠIŠKOVIČ, M. – TOMAN, J. 2016. *EAG 2016: Vybrané údaje o Slovensku*. [online]. Bratislava: 2016. [cit. 2018-04-02]. Dostupné na internete: <<https://www.minedu.sk/data/att/10336.pdf>>.

4 Diskusia

Diplomovú prácu sme venovali problematike nezamestnanosti, jej prejavom a dôsledkom s akcentom na chudobu a materiálnu depriváciu, ktoré vznikajú ako prejav nezamestnanosti. Podľa článku, ktorý bol uverejnený v Hospodárskych novinách (22.03.2018) žije na Slovensku menej chudobných ľudí, ako vo Švédsku. Na základe týchto informácií sa na Slovensku nachádza v riziku chudoby iba 6 % pracujúcich ľudí. Toto percento je nielen nižšie ako percento priemeru EÚ, ale v danom ukazovateli sme získali lepšie výsledky ako Nemecko, Francúzsko, či dokonca Švédsko. So skutočnosťami uverejnenými v článku sa nestotožňujem, pretože si myslím, že daný údaj je skreslený a že mzdy Slovákov síce rastú rýchlym tempom, no tempo rastu celkových výdavkov domácností je ešte rýchlejšie.

Z nasledujúceho grafu č. 11 môžeme vidieť, že najvyšší počet pracujúcich ľudí v riziku chudoby bol v roku 2016 v Rumunsku, Grécku, či Španielsku. Ako už bolo spomenuté vyššie, Slovenská republika dosahovala v danom ukazovateli jednu z najnižších hodnôt spomedzi členských krajín EÚ. Na základe grafu vidíme, že najnižší počet pracujúcich ľudí v riziku chudoby bol vo Fínsku, v Českej republike a tretou krajinou s najnižším počtom chudobných pracujúcich ľudí dosiahlo Belgicko.

Graf č. 11: Podiel pracujúcich ľudí v riziku chudoby v % - rok 2016

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: Hospodárske noviny (22. 03. 2018)

V riziku chudoby sa nachádzajú ľudia, ktorí zarábajú menej ako 60 % mediánu všetkých príjmov krajiny. Práve podľa tohto ukazovateľa je na Slovensku menej chudobných ľudí, ako vo Švédsku. Napríklad v Nemecku, Rakúsku, či Švédsku zarábajú ľudia viac, ako na Slovensku, teda medián príjmov krajiny je vyšší a preto je aj hranica chudoby vyššia. V dôsledku danej skutočnosti sa nám môže mylne zdať, že v spomínaných krajinách je viac chudobných, ako v Slovenskej republike.

Za smerodajnejší ukazovateľ merania chudoby možno považovať ukazovateľ materiálnej deprivácie. Ako sme už spomínali v predchádzajúcich kapitolách, osoba sa nachádza v materiálnej deprivácii vtedy, ak si nemôže dovoliť zo svojich finančných prostriedkov štyri z deviatich položiek. Ide o položky ako: práčka, telefón, televízor, auto, rodinná dovolenka a podobne. Na základe tohto ukazovateľa si až 45 % Slovákov nemôže dovoliť týždňovú dovolenku mimo domu. Táto hodnota je mnohonásobne vyššia ako sú hodnoty v Rakúsku (15 %), či Švédsku (8 %).⁴³ Môžeme konštatovať, že Slovenská republika na základe ukazovateľa materiálnej deprivácie už nedosahuje také pozitívne výsledky, ako to bolo pri ukazovateli 60 % mediánu všetkých príjmov krajiny.

Jedným z cieľov stratégie Európa 2020 je aj cieľ zníženia počtu osôb vystavených chudobe a sociálnemu vylúčeniu minimálne o 20 miliónov. Na základe tejto skutočnosti, by sme mohli predpokladať, že v krajinách EÚ bude každým rokom klesať podiel chudobných ľudí. Avšak aj napriek tomu môžeme konštatovať, že v EÚ je riziku chudoby vystavených veľa ľudí.

Možno konštatovať, že v Slovenskej republike by bolo vhodné uskutočniť ďalšie potrebné opatrenia na to, aby sa počet chudobných ľudí znížil. Jedným z opatrení, by podľa môjho názoru mohlo byť zvýšenie minimálnej mzdy, pretože v porovnaní s nákladmi na živobytie je slovenská minimálna mzda stále nízka. Ďalším z opatrení by mala byť finančná pomoc rodinám a taktiež aj dôchodcom. Podľa môjho názoru sa osoby dostávajú do situácie chudoby aj v prípade, ak si zoberú pôžičku alebo úver a následne prídu o prácu a nedokážu ju splatiť. Riešenie tejto situácie vidím v tom, že slovenské banky by zabezpečovali poradcov pre ľudí, ktorí sa ocitnú v takejto situácii a pomohli by im vytvoriť individuálny splátkový plán. Riešenie problematiky nezamestnanosti, chudoby a materiálnej deprivácie vidím aj vo väčšej solidarite, či už zo strany štátu, politikov alebo bánk.

⁴³ VOTRUBOVÁ, K. 2018. *Chudobných ľudí je na Slovensku menej ako vo Švédsku*. [online]. Bratislava: 2018. [cit. 2018-04-14]. Dostupné na internete: <<https://finweb.hnonline.sk/ekonomika/1715360-chudobnych-ludi-je-na-slovensku-menej-ako-vo-svedsku>>.

V súčasnosti vláda pripravuje nový sociálny balíček, ktorý by umožnil súbežné čerpanie materskej dovolenky obidvomi rodičmi. Zákon síce umožňuje aj v dnešnej dobe, aby materskú dávku poberal jeden aj druhý rodič, avšak Sociálna poisťovňa túto dávku nevypláca rodičom naraz. Navrhované opatrenie by malo pomôcť rodinám, ktorým sa v krátkom časovom slede narodili dve deti. Toto opatrenie umožní poberanie materskej dávky matkou aj otcom, pričom každý z rodičov bude dostávať materskú dávku na iné dieťa. Matka bude poberať materskú dávku na novonarodené dieťa a súbežne bude materská dávka vyplácaná aj otcovi, avšak na druhé dieťa vo veku do troch rokov. Nový sociálny balíček umožní obom rodičom rovnocenne sa podieľať na opatere a výchove detí.

Novela zákona o súčasnom čerpaní materskej dávky pre oboch rodičov by mala vstúpiť do platnosti od januára 2019. Po zavedení spomínaného opatrenia sa predpokladá v roku 2019 nárast počtu otcov čerpajúcich materskú dovolenku o 10 percentuálnych bodov oproti predchádzajúcemu roku 2018. V ďalších rokoch sa očakáva zvýšenie počtu osôb so súbežným čerpaním materskej dávky až o 40 %.⁴⁴

⁴⁴ PACHEROVÁ, S. 2018. *Materskú si budú môcť s deťmi užiť obaja rodičia naraz*. [online]. Bratislava: 2018. [cit. 2018-04-19]. Dostupné a internete: <<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/466362-matersku-si-budu-moct-s-detmi-uzit-obaja-rodicia-naraz/>>.

Záver

Problém nezamestnanosti sa snažia vyriešiť všetky krajiny, vrátane Slovenskej republiky. Na základe najnovších údajov môžeme zhodnotiť, že miera evidovanej nezamestnanosti na Slovensku mala za posledných 7 rokov klesajúci charakter. V roku 2011 dosahovala miera evidovanej nezamestnanosti hodnotu 13,59 % a do roku 2017 poklesla jej hodnota o necelých 8 percentuálnych bodov, na hodnotu 5,94 %. Nezamestnanosť negatívne vplýva nielen na jednotlivca, ale aj na celú jeho rodinu, dochádza k zhoršeniu ekonomickej, psychickej, zdravotnej, či sociálnej situácii celej rodiny. Človek stratou zamestnania a tým i pracovného príjmu stráca aj svoj sociálny status. Z dôvodu nezamestnanosti má rodina k dispozícii obmedzené množstvo finančných prostriedkov. Situáciu nezamestnanosti vníma každá osoba inak. Muži sa s touto situáciou vyrovnávajú horšie, ako ženy, pretože ak muž príde o prácu, vníma to ako zlyhanie. V mnohých prípadoch živitelia rodín upadnú do depresie a následne sa snažia riešiť nepriaznivú situáciu alkoholom alebo gemblerstvom, čo ešte zhorší situáciu v rodine. Z dôvodu spomínaných skutočností sa rodina ocitá v situácii chudoby a materiálnej deprivácie.

Človek je chudobný vtedy, ak výška jeho príjmu je nižšia, ako 60 % ekvivalentného mediánového príjmu krajiny. Podľa tohto ukazovateľa bolo v roku 2016 na Slovensku ohrozených rizikom chudoby 12,2 % obyvateľov. Táto hodnota predstavovala tretiu najnižšiu hodnotu v krajinách Európskej únie. V diplomovej práci sme na základe údajov z EUROSTATU zisťovali, ktorá domácnosť je vystavená najvyššiemu riziku chudoby a tiež najnižšiemu riziku chudoby. Po vyhodnotení poznatkov sme dospeli k záveru, že najviac ohrozeným typom domácnosti je domácnosť s dvoma dospelými a tromi a viac závislými deťmi, čo predstavuje hodnotu 34,8 %. Táto hodnota je vyššia ako priemer EÚ o necelých 8 percentuálnych bodov. Môžeme povedať, že daný typ domácnosti je ohrozený chudobou z dôvodu vysokých nákladov na živobytie celej rodiny, či už ide o kúpu šatstva pre deti, poplatky za školu a škôlku, náklady na lieky, dopravu a podobne. Naopak najnižším rizikom chudoby na Slovensku je ohrozená dvojčlenná domácnosť a to iba 5,4 %. Domácnosť je vystavená nízkemu riziku chudoby z dôvodu, že osobám žijúcim v domácnosti je vyplácaná mesačná mzda alebo dôchodok, taktiež danú skutočnosť ovplyvňujú aj nižšie náklady na bývanie a bezdetnosť.

K jedným z prejavov nezamestnanosti môžeme zaradiť aj materiálnu depriváciu. Človek sa nachádza v situácii materiálnej deprivácie vtedy, ak si zo svojich finančných

prostriedkov nemôže dovoliť štyri z deviatich položiek. Získané štatistické údaje nám pomohli vyhodnotiť situáciu materiálnej deprivácie na Slovensku. Zamerali sme sa na jednotlivé typy domácností, skúmali sme ohrozenosť ľudí materiálnou depriváciou podľa ekonomickej aktivity a taktiež podľa úrovne vzdelania. Analýzou dát sme dospeli k záveru, že materiálnou depriváciou sú najviac ohrozené domácnosti s dvoma dospelými a tromi a viac závislými deťmi (25,4 %). Viac ako polovica daného typu domácnosti si nemôže dovoliť zo svojich finančných prostriedkov zaplatiť týždennú dovolenku mimo domu raz za rok, pretože jej mesačné výdavky sú natoľko vysoké, že rodina nedokáže tvoriť úspory. Najnižšiemu riziku materiálnej deprivácie je vystavená domácnosť bez detí, hodnota dosahuje úroveň 7,2 %.

Na základe ekonomického statusu boli materiálnou depriváciou najviac ohrozené nezamestnané osoby. Necelých 50 % ľudí, ktorí boli nezamestnaní sa nachádzalo v situácii materiálnej deprivácie, pretože nedostávali mesačnú mzdu a tak si nemohli dovoliť štyri z deviatich, už spomínaných položiek. Naopak zamestnané osoby, ktorým bola vyplácaná mesačná mzda boli ohrozené materiálnou depriváciou na oveľa nižšej úrovni a to 8,4 %.

Štatistické údaje nám umožnili porovnať mieru rizika materiálnej deprivácie osôb s primárnym vzdelaním, so stredoškolským vzdelaním a s vysokoškolským vzdelaním. Prostredníctvom metódy komparácie sme dospeli k záveru, že na Slovensku je materiálnej deprivácii vystavených viac osôb s primárnym vzdelaním (31,2 %) oproti priemeru EÚ (25,3 %). Avšak pri porovnaní hodnôt materiálnej deprivácie osôb s vysokoškolským vzdelaním v EÚ a na Slovensku nastáva opačná situácia, pretože Slovenská republika dosahuje oproti priemeru EÚ nižšie hodnoty o 1 percentuálny bod.

V závere diplomovej práce možno konštatovať, že problém nezamestnanosti a jej dopadov na celú spoločnosť ovplyvňujú mnohé skutočnosti ako: stav ekonomiky, tempo vytvárania nových pracovných miest, zavádzanie flexibilnejších foriem zamestnávania (práca z domu, práca na čiastočný pracovný úväzok a podobne), výška minimálnej mzdy, systém poskytovaných finančných príspevkov pre rodiny s deťmi, ďalšie formy podpory rodín a iné.

Zoznam použitej literatúry

1. BOŽIKOVÁ, P. 2010. *Analýza vybraných indikátorov chudoby v Európskej únii a na Slovensku*. [online]. Bratislava: 2010. [cit. 2018-02-22]. Dostupné na internete:
<http://www.humannageografia.sk/projekt1/download/bozikova_BP.pdf>.
2. BUCHTOVÁ, B. 2002. *Nezaměstnanost psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: 2002. s. 240.
3. BLEHA, B. 2014. *Také sú výsledky Prognózy vývoja rodín a domácností na roky 2014-2030*. [online]. Bratislava: 2014. [cit. 2018-01-28]. Dostupné na internete:
<<http://www.teraz.sk/slovensko/porodnost-prognoza/105923-clanok.html>>.
4. ČAS.SK. 2017. *Populačný vývoj Slovenska v roku 2016*. [online]. Bratislava: 2017. [cit. 2018-01-05]. Dostupné na internete:
<<https://www.cas.sk/clanok/540570/populacny-vyvoj-slovenska-v-roku-2016-narodilo-sa-najviac-mimomanzelskych-deti-v-historii/>>.
5. EUROPA.EU. 2016. *Sobášnosť, rozvodovosť a plodnosť na Slovensku*. [online]. Bratislava: 2016. [cit. 2018-01-15]. Dostupné na internete:
<http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriages_and_births_in_Slovakia/sk>.
6. EUROSTAT.SK. 2018. *Income and living conditions*. [online]. Luxemburg: 2018. [cit. 2018-03-11]. Dostupné na internete: <<http://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>>.
7. GALÁŠ, P. – ŠIŠKOVIČ, M. – TOMAN, J. 2016. *EAG 2016: Vybrané údaje o Slovensku*. [online]. Bratislava: 2016. [cit. 2018-04-02]. Dostupné na internete:
<<https://www.minedu.sk/data/att/10336.pdf>>.
8. GERBERY, D. 2011. *Pretrvávajúca chudoba – analýza longitudinálnej databázy EU SILC*. [online]. Bratislava: 2011. [cit. 2018-03-20]. Dostupné na internete:
<https://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2011/Gerbery/gerbery_251.pdf>.
9. GOV.SK. 2018. *Podpora rodín s deťmi*. [online]. Bratislava: 2018. [cit. 2018-02-23]. Dostupné na internete: <<https://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/>>.
10. KLÁTIK, P. – TUNEGA, M. 2017. *Porovnanie terciárnych vzdelávacích systémov v SR a krajinách OECD*. Bratislava: INEKO, 2017. s. 5 - 9.

11. KOLIBOVÁ, H. 2008. *Sociální politika*. Vyd. 1. Opava: Optys. 2008. s. 137. ISBN 97880855819670.
12. KUCHAROVÁ, V. – NEŠPOROVÁ, O. 2017. Fórum sociální politiky. In: *Česká rodinná politika – podpora rodin s nezaopatřenými dětmi a autonomie rodiny*. Holešovice: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2017, roč. 11, č. 2, s. 4 - 5. ISSN 1802-5854.
13. KUSÁ, Z. 2013. *Tieňová správa o chudobe a sociálnom vylúčení v Slovenskej republike za rok 2013*. Bratislava: IMPRESS. 2013. s. 12-16. ISBN 978-80-89149-34 - 6.
14. MAREŠ, P. 2004. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: 2004. s. 67.
15. MARTINCOVÁ, M. 2005. *Nezamestnanosť ako makroekonomický problém*. Bratislava: Iura Edition. 2005. s. 134. ISBN 80-8078-038-2.
16. MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR. 2017. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2016*. Bratislava: 2017. s. 117 - 122.
17. MITTERAUER, M. – SIEDER, R. 1982. *The European Family, Patriarchy to Partnership from the Middle Ages to the Present*. Chicago: The University of Chicago Press. s. 72 - 84.
18. PACHEROVÁ, S. 2018. *Materskú si budú môcť s deťmi užiť obaja rodičia naraz*. [online]. Bratislava: 2018. [cit. 2018-04-19]. Dostupné a internete: <<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/466362-matersku-si-budu-moct-s-detmi-uzit-obaja-rodicia-naraz/>>.
19. PAUHOFOVÁ, I. et al. 2011. *Sociálny kapitál, ľudský kapitál a chudoba v regiónoch Slovenska*. Košice: Ekonomická fakulta TU Košice, 2011. s. 37 - 68. ISBN 978-80-553-0573-8.
20. PLUSKA.SK. 2018. *Pravda o podpore rodín s deťmi: Za 6 rokov im štát prihodil smiešnych 20 eur!* [online]. Bratislava: 2018. [cit. 2018-02-23]. Dostupné na internete: <<https://www1.pluska.sk/Rady-a-tipy/PRAVDA-podpore-rodin-detmi-6-rokov-im-stat-prihodil-smiesnych-20-eur>>.
21. PODMANICKÁ, Z. – FOLTÁNOVÁ, N. 2017. Štatistika v súvislostiach. In: *Hlavné trendy populačného vývoja v SR v roku 2016*. Bratislava: 2017. s. 12 - 27. ISBN 9978-80-8121-610-7.

22. POLÁKOVÁ, A. 1997. *Sociální politika*. Vyd. 1. Praha: Codex. 1997. s. 327. ISBN 8085963337.
23. PRAVDA.SK. 2017. *Varujúce čísla. Takmer štvrtina obyvateľov Únie je ohrozená chudobou alebo sociálnym vylúčením*. [online]. Bratislava: 2017. [cit. 2018-03-11]. Dostupné na internete: <<http://www.parlamentnelisty.sk/arena/monitor/Varujuce-cisla-Takmer-stvrtina-obyvateľov-Únie-je-ohrozena-chudobou-alebo-socialnym-vylucenim-294097>>.
24. PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J. 2009. *Pedagogický slovník*. Praha: 2009. s. 395. ISBN 978-80-7367-647-6.
25. RIEVAJOVÁ, E. 2009. *Trh práce a politika zamestnanosti*. Bratislava: EKONÓM, 2009. s. 7. ISBN 978-80-225-2878-8.
26. ROCHOVSKÁ, A. 2011. *Chudoba a pracujúci chudobní na Slovensku – analýza údajov EU SILC*. [online]. Bratislava: 2011. [cit. 2018-03-20]. Dostupné na internete: <http://www.w.humannageografia.sk/clanky/Rochovska_Namesny.pdf>.
27. ŠLÉŠKOVÁ, M. - NAGYOVÁ, I. 2004. *K otázke rozdielneho vplyvu nezamestnanosti matky a otca na subjektívnu pohodu adolescentov*. Košice: 2004. s. 1 - 5.
28. ŠOLTÉS, E. – GAJDOŠÍK, M. 2014. *Dopad revízie depriváčnych položiek na hodnotenie materiálnej deprivácie slovenských domácností na základe databázy EU SILC 2016*. Bratislava: Fakulta hospodárskej informatiky, 2016. s. 192.
29. ŠPROCHA, B. 2010. *Sobášnosť*. In: *Populačný vývoj v okresoch Slovenskej republiky 2009*. Bratislava: 2010. INFOSTAT, s. 9 - 20.
30. ŠPROCHA, B. – VAŇO, B. – BLEHA, B. 2014. *Prognóza vývoja rodín a domácností na Slovensku do roku 2030*. Bratislava: 2014. s. 61 - 64. ISBN 978-80-225-3961-6.
31. TICHÁ, A. 2011. *Dôsledky nezamestnanosti na Slovenskú rodinu*. 1. vyd. Banská Bystrica: Bratia Sabovci, 2011. s. 74 - 75. ISBN 987-80-557-0201-8.
32. TREND.SK. 2017. *Každý štvrtý človek na Slovensku je dôchodca. Pribudli aj v minulom roku*. [online]. Bratislava: 2017. [cit. 2018-03-20]. Dostupné na internete: <<https://www.etrend.sk/ekonomika/kazdy-stvrty-clovek-na-slovensku-je-dochodca-pribudli-aj-v-minulom-roku.html>>.
33. TREND.SK. 2018. *Nezamestnanosť na Slovensku klesla na nové minimum*. [online]. Bratislava: 2018. [cit. 2018-04-10]. Dostupné na internete:

- <<https://www.etrend.sk/ekonomika/nezamestnanost-na-slovensku-klesla-pod-5-9-percenta.html>>.
34. VÁGNEROVÁ, M. 2002. *Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: 2002. s. 399.
35. VAŇO, B. 2014. *Také sú výsledky Prognózy vývoja rodín a domácností na roky 2014 - 2030*. [online]. Bratislava: 2014. [cit. 2018-01-28]. Dostupné na internete: <<http://www.teraz.sk/slovensko/porodnost-prognoza/105923-clanok.html>>.
36. VLAČUHA, R. – KOVÁČOVÁ, Y. 2017. *EU SILC 2016 Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia*. Bratislava: 2017. s. 9 - 10. ISBN 978-80-8121-557-5.
37. VOTRUBOVÁ, K. 2018. *Chudobných ľudí je na Slovensku menej ako vo Švédsku*. [online]. Bratislava: 2018. [cit. 2018-04-14]. Dostupné na internete: <<https://finweb.hnonline.sk/ekonomika/1715360-chudobnych-ludi-je-na-slovensku-menej-ako-vo-svedsku>>.
38. WATERS, L. E. - MOORE, K. A. 2002. Predicting self-esteem during unemployment: the effect of gender financial deprivation, alternate roles and social support. In: *Journal of Employment Counseling* 39. 2002. s. 171 - 189.
39. WEBNOVINY.SK. 2016. *Rozvodov na Slovensku je menej, ale zaznamenali nový trend*. [online]. Bratislava: 2016. [cit. 2018-01-15]. Dostupné na internete: <<https://www.webnoviny.sk/rozvodov-na-slovensku-je-menej-ale-zaznamenali-novy-trend/>>.
40. Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Čl. I. a II.